

Marika Kahri

ISOVANHEMPIEN KOKEMUKSIA ISOVANHEMMUUDESTAAN

ISOVANHEMPIEN KOKEMUKSIA ISOVANHEMMUUDESTAAN

Marika Kahri
Opinnäytetyö
Syksy 2012
Sosiaalialan koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK)

Tekijä: Marika Kahri

Opinnäytetyön nimi: Isovanhempien kokemuksia isovanhemmuudesta

Työn ohjaajat: Raija Heiskari, Päivi Onkalo ja Pirjo Ylikauma

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2012

Sivumäärä: 60 + 12 liitesivua

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kuvailla isovanhemmuutta isovanhempien näkökulmasta. Lähtökohtana oli ajatus siitä, että isovanhemmuus pohjautuu suurelta osin isovanhemman ja lapsenlapsen väliseen vuorovaikutussuhteeseen. Isovanhemmuus perustuu kolmen eri sukupolven väliseen suhteeseen, jossa keskimmaisella sukupolvella eli isovanhempien aikuisilla lapsilla on suuri merkitys. Isovanhempana toimimisessa keskeistä on kokemuksellisuus niin isovanhemman kuin lapsenlapsen näkökulmasta.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, johon tutkimusaineiston hankin teema-haastatteluilla. Haastateltavaksi valitsin harkinnanvaraisena näytteenä henkilöitä, joilla on omia biologisia lapsenlapsia. Tutkimusta varten haastattelin kaksi isoäitiä ja yhden isoisän. Toteutin haastattelut pari- ja yksilöhaastatteluina. Haastatteluista saadun aineiston analysoin teoriaohjaavan sisällönanalyysin mukaisesti.

Tutkimustuloksista ilmenee isovanhemmuuden olevan isovanhemmille luonnollinen jatkumo vanhemmasta isovanhemmaksi. Se on heidän mielestään rikkaus. Isovanhemmat haluavat viettää mahdollisimman paljon aikaa yhdessä lastenlastensa kanssa, jonka vuoksi ajan rajallisuus huolettaa etenkin työssäkäyviä isovanhempia. Toisaalta isovanhemat osallistuvat hyvin tiivistä lastenlastensa hoitoon, vaikka isovanhemat ovat vielä itse mukana työelämässä.

Tutkimustulosten mukaan keskimäinen sukupolvi vaikuttaa omalla toiminnallaan ja ratkaisuillaan merkittävästi siihen, miten isovanhemmuus käytännössä toteutuu ja kuinka tiivistä yhteydenpito isovanhempien ja lastenlasten välillä on. Tästä syystä isovanhemat pitävät tärkeänä hyvien välien säilymistä lastenlastensa vanhempiin. Isovanhempien ja lastenlasten välinen suhde on aitoa kaveruutta. Yhdessä ollessa tehdään asioita, joista lapsi pitää.

Tutkimustulosten mukaisesti isovanhemmuuteen liittyy paljon ihmisiä voimaannuttavia tekijöitä. Isovanhemmuus on yhteiskunnan sosiaalista pääomaa. Tämän ymmärtämisen myötä isovanhemmuuden toteutumisesta voidaan tukea paremmin sosiaali- ja terveysalan eri toimintaympäristöissä.

Asiasanat: isovanhemmuus, isovanhemat, sukupolvet

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Author: Marika Kahri

Title of thesis: Grandparents' experiences of grandparenting

Supervisors: Raija Heiskari, Päivi Onkalo and Pirjo Ylikauma

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2012

Number of pages: 60 + 12 appendices

The purpose of this study is to examine grandparenthood from the grandparent's point of view. The starting point of my study was that grandparenthood is mainly based on the interaction between a grandchild and a grandparent.

This thesis is a qualitative study, the data of which was gathered by way of thematic interviews. The subjects chosen for interview were chosen as grandparents who have biological grandchildren. I interviewed two grandmothers and one grandfather in two separate interviews. The first one was carried out as a paired interview and the other was an individual interview. The research method used is based on theory-driven content analysis.

The study shows that grandparenthood was viewed as a natural continuum from parenting to grandparenthood. The grandparents found it enriching to be a grandparent, and wanted to spend as much time as possible with their grandchildren, being concerned about the limited amount of time they have with them. This was especially true with grandparents still in the working life. Even though still in working life, grandparents participated intensively with childcare.

Results show that the middle generation, ie. the parents' actions and decisions influenced how grandparenthood was carried out and how close the communication between grandparents and their grandchildren was. For this reason grandparents thought that it was very important to have a good relationship with their children, the parents. The relationship between the children and the grandparents was one of a genuine friendship. When together, the time was spent doing things the child enjoyed.

According to the findings, being a grandparent includes many empowering factors. For this reason grandparenthood should be supported in the field of welfare and health.

Keywords: grandparenthood, grandparents, generations

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	6
2 ISOVANHEMMUUS	9
2.1 Sukupolvien välinen vuorovaikutus.....	9
2.2 Isovanhempana toimiminen.....	12
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	16
3.1 Tutkimuksen tausta, tarkoitus, tavoitteet ja tehtävä	16
3.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat.....	20
3.3 Tutkimusmenetelmä	21
3.4 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineiston keruu.....	23
3.5 Tutkimusaineiston analyysi.....	25
4 ISOVANHEMPIEN KOKEMUKSIA ISOVANHEMMUUDESTAAN	28
4.1 Yhteinen aika ja yhdessäolo	28
4.1.1 Ajan antaminen ja kaveruus	28
4.1.2 Auttaminen osana isovanhemmuutta	31
4.2 Isovanhemmat osana sukupolvien ketjua	33
4.2.1 Hyvät välit sukupolvien välillä.....	33
4.2.2 Isovanhempana oleminen ja roolimuuotos vanhemmasta isovanhemmaksi	35
5 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	40
6 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	48
7 POHDINTA.....	52
LÄHTEET	57
LIITTEET	61

1 JOHDANTO

Isovanhemmuus on moniulotteinen käsite. Meillä kaikilla on jonkinlaista oma-kohtaista kokemusta isovanhemmuudesta. Toiset meistä ovat hyvin tiiviisti tekemisissä isovanhempien kanssa, kun taas toiset eivät ole koskaan nähneetkään omia isovanhempiaan. Siitä huolimatta meillä kaikilla on tai on ollut isovanhemmat. Isovanhemmuus on saamassa uudenlaisen arvon ja arvostuksen suomalaisessa yhteiskunnassa. Isovanhemmille järjestetään erilaisia tilaisuuksia ja syyskuussa 2002 heille on perustettu oma yhdistys, Suomen Isovanhemmat ry. Isovanhemmille on suunniteltu jopa omaa nimikkopäivää äitien- ja isänpäivän rinnalle. Isovanhemmuutta käsittelevää ammattikirjallisuutta on kuitenkin saatavilla vielä varsin vähän. Aiheesta on kirjoitettu lähinnä kirjoittajan omakohtaisen kokemuksen eli oman isoäitiyden tai isoisyiden innoittamana.

Isovanhempien merkitys lastenlasten kannalta on varsin helppo ymmärtää. Taustalla on Bronfenbrennerin ekologinen teoria, jonka mukaan lapsen ympärillä olevat ihmiset ja heidän keskinäiset vuorovaikutussuhteensa vaikuttavat joko suoraan tai epäsuorasti lapsen kasvuun ja kehitykseen (Rantala 2002, 20). Aiheesta on tehty myös paljon tutkimuksia ja opinnäytetöitä. Niissä isovanhemmuutta on tarkasteltu esimerkiksi lasten ja perheiden voimaannuttajana (mm. Järvinen 2009) tai isovanhempien merkitys lasten kasvun ja kehityksen kannalta niin kotona kuin päiväkodissa (mm. Huikkonen, Sipura & Örn 2010). Vaikka yleisessä keskustelussa korostuu lastenlasten positiivinen merkitys isovanhempien elämässä, on tutkimuksissa ja opinnäytetöissä jäänyt vähälle huomiolle isovanhemmuuden merkitys isovanhemmille itselleen ja isovanhempien oma-kohtainen kokemus heidän isovanhemmuudestaan. Jälkipolvien merkitystä isovanhemmille on tutkittu lähinnä sukupolvien välisenä avun antamisen ja saamisen näkökulmasta (Haavio-Mannila, Majamaa, Tanskanen, Hämäläinen, Karisto, Rotkirch & Roos 2009), mutta mielestäni auttaminen on vain yksi osa isovanhemmuutta.

Suurten ikäluokkien tultua isovanhempi-ikään ja isovanhemmiksi on isovanhemmuus saanut enemmän huomiota yleisessä keskustelussa ja lehtikirjoittelussa (Ijäs 2006, 47). Suurten ikäluokkien toteuttama isovanhemmuus poikkeaa aikaisempien ikäpolvien toteuttamasta isovanhemmuudesta (Sinnemäki 2005, 19). Mielikuva pullantuoksuisesta isoäidistä voi olla kaukana tämän päivän isovanhemmuudesta. Isovanhemmat ovat aktiivisia, usein vielä tiukasti kiinni työelämässä ja kiireisiä lukuisissa harrastuksissaan. (Sassi ym. 2008, 1.) He huolehtivat itsestään ja parisuhteestaan. He myös matkustavat paljon ja tapaavat ahkerasti ystäviään. Joillakin isovanhemmilla saattaa vielä asua kotona omia lapsia. (Ijäs 2004, 93–94.) Mielestäni individuaalisten elämänarvojen lisääntymisen myötä isovanhemmuus on nykyään vain yksi osa isovanhempien aktiivista elämää.

Suuria ikäluokkia on kutsuttu jopa itsekkääksi ja ahneeksi sukupolveksi (Pajamäki 2006). Nykypäivän isovanhemmat haluavat elää omaa elämää. He kokevat suorittaneensa oman osuutensa kasvatettuaan omat lapset itsenäisiksi aikuisiksi (sama). Isovanhemmuutta koskevassa kirjallisuudessa pohditaankin paljon isovanhempien oikeuksia ja velvollisuuksia, sekä sitä kuinka paljon nämä oikeudet ja velvollisuudet ovat muuttuneet ja tulevat vielä muuttumaan yhteiskunnassa tapahtuvien rakenteellisten ja asenteellisten muutosten myötä. Onko isovanhemmilla oikeus kieltäytyä hoitamasta lapsenlapsiaan vai onko isovanhempien velvollisuus olla jatkuvasti nuoren perheen käytettävissä. Meneekö äkillinen lastenhoitotarve tärkeysjärjestyksessä isovanhempien omien suunnitelmien ja ennalta sovittujen menojen ohi. Toisaalta taas lapsiperheet haluavat tulla entistä enemmän toimeen omillaan, joten isovanhempien apuun ei haluta turvautua samalla lailla kuin ennen.

Ijäs (2006, 48) nostaa kirjassaan esiin Tuula Heinäsen kirjoituksen, jonka mukaan isovanhemmuuteen liitetään jo tietynlaista muodikkautta. Naistenlehdissä kirjoitetaan julkkismummojen nuorekkaasta, trendikkästä ja jopa seksikkästä mummoudesta. Heinäsen mielestä tämänkaltaisessa kirjoittelussa isoäitien oman egon ja erinomaisuuden korostamisessa lapsenlapset ovat vain oivaa rekvisiittaa. Tällaisessa mummouden ihannoinnissa saattaa Heinäsen mukaan kuitenkin unohtua mummouden ydin, joka on mummon ja lapsenlapsen keski-

näisessä suhteessa. Tämänkaltaisessa kirjoittelussa on myös se vaara, että isoäitiyden ympärille ryhdytään keräämään liikaa myyttistä hohdetta ja suoritus-paineita, kuten kasattiin aikanaan äitiyteen. (Ijäs 2006, 48.)

Isovanhemmuuteen liittyy elämänkaariajattelu. Lapsi syntyy, kasvaa itsenäiseksi aikuiseksi, muuttaa pois lapsuuden kodista ja perustaa perheen. Ijäs (2006 46) huomauttaa, että isovanhemmat eivät pysty itse vaikuttamaan moneenkaan asiaan, vaan ovat riippuvaisia omien lasten tekemistä päätöksistä. Isovanhemmat eivät voi päättää esimerkiksi sitä, milloin ja kenen kanssa lapset perustavat perheen, tai sitä, kuinka monta lasta heidän tulee hankkia ja millä ikäerolla. Isovanhemmat eivät useinkaan pysty vaikuttamaan siihen, missä heidän lapsensa perheineen asuu, joten välimatka isovanhempien ja lastenlasten välillä saattaa olla hyvinkin pitkä. Isovanhempien hankala ja usein hyvin ikävä tehtävä on antaa lasten tehdä omat elämänvalinnat ja elää omaa itsenäistä elämää. Aikuisen lapsen valinnat ja ratkaisut joko miellyttävät vanhempia tai eivät miellytä. Vanhemman on muistettava, että lapsi elää omaa elämäänsä, ei heidän. (Ijäs 2006, 46.)

Tässä tutkimuksessa on tarkoituksena kuvailla isovanhemmuutta isovanhempien näkökulmasta. Tutkimuksen lähtökohtana oli ajatus siitä, että isovanhemmuus pohjautuu suurelta osin isovanhemman ja lapsenlapsen väliseen vuorovaikutussuhteeseen. Tutkimus on laadullinen tutkimus, johon tutkimusaineisto hankittiin teemahaastatteluilla. Isovanhemmuuden kokeminen perustuu ihmisen henkilökohtaiseen kokemusmaailmaan, ja tutkittaessa isovanhemmuuden kokemusta on perusteltua valita haastateltavaksi harkinnanvaraisena näytteenä henkilöitä, jotka ovat itse isovanhempia. Tutkimusta varten haastateltiin kaksi isoäitiä ja yksi isoisä. Haastatteluista saatu aineisto analysointiin litteroinnin jälkeen teoriaohjaavan aineistonanalyysin mukaisesti tutkimustulosten ja niistä muodostettavien johtopäätösten aikaansaamiseksi.

2 ISOVANHEMMUUS

Isovanhemmuus on hyvin laaja aihepiiri, jonka vuoksi sen selkeä jäsentäminen on haasteellista. Kirjallisuudesta ei löydy kattavaa määritelmää isovanhemmuudesta, vaan aihetta on jäsennetty alan kirjallisuudessa eri tavoin kirjoittajan valitsemasta näkökulmasta. (Sinnemäki 2005, 8.) Eri määritelmillä on kuitenkin yksi yhteinen piirre, joka toistuu erilaisissa tavoissa määritellä isovanhemmuus. Keskeistä isovanhemmuudessa on aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus (Sinnemäki 2005, 9).

2.1 Sukupolvien välinen vuorovaikutus

Isovanhemmuuteen liittyy vahvasti käsitteet sukupolvi, sukupolviketju ja sukupolvien välinen vuorovaikutus.

Sukupolvi-käsite voidaan määritellä monella eri tavalla. Sukupolvi voidaan nähdä ns. ikäsukupolvena eli kohorttisukupolvena, johon kuuluvat kaikki samoina vuosina syntyneet ja samat historialliset tapahtumat tietyssä iässä kokeneet henkilöt (Suutama 1986, 1). Tässä tutkimuksessa kohorttisukupolvea tärkeämpi sukupolvikäsite oli kuitenkin perhesukupolvi, joka liittyy perheiden sisäiseen rakenteeseen. Esimerkkeinä perhesukupolvista ovat lapset, vanhemmat, isovanhemmat ja isoisovanhemmat. Perhesukupolvet eivät ole varsinaisesti riippuvaisia kohortista, mutta se vaikuttaa niihin. Eliniän nousemisen myötä jopa viiden sukupolven edustajia voi olla elossa yhtä aikaa. Eliniän nousu tarjoaa myös isovanhemmille ja lapsenlapsille yhteistä elinaikaa enemmän kuin aikaisemmin. (Suutama 1986, 1–3.) Tässä tutkimuksessa perhesukupolvi käsite koskettaa enemmän biologista isovanhemmuutta, kun taas kohorttisukupolvi esimerkiksi varaisovanhempitoimintaan liittyvää sukupolvea.

Sukupolvet ovat osa sukupolvien välistä ketjua. Sukupolviketju mielletään yleensä biologiseksi ketjuksi tai muun perheyhteyden myötä (ilman omia biologisia lapsia) syntyneeksi (Marin 2002, 111.) Isovanhemmat muodostavat tässä perheen sisäisessä ketjussa yhden sukupolven, lapsen vanhemmat yhden ja

lapsenlapset yhden (Kekkonen 2004, 25). Sukupolviketju jatkuu isovanhemmista myös ylöspäin. Isovanhempia edeltäneistä sukupolvista käytetään esimerkiksi nimityksiä isoisovanhemmat, isoisoisovanhemmat jne.. Eri sukupolvet määrittyvät perheenjäsenten eri-ikäisyyden, aseman ja tehtävien kautta (Kekkonen 2004, 25). Tämän tutkimuksen tutkimusaineisto koskettaa suurelta osin kolmea eri sukupolvea, eli isovanhempia, heidän aikuisia lapsia (vanhempia) ja lapsenlapsia (lapsia), sillä haastatelluilla isovanhemmilla oli lapsia ja lapsenlapsia, mutta ei vielä lapsenlapsenlapsia. Haastatteluissa keskusteltiin tosin myös isovanhempien omista vanhemmista ja isovanhemmista.

Isovanhemmuutta käsitellessä on huomioitava, että lapsella tulee kahden vanhemman myötä myös kahdet eri isovanhemmat. Lapsen näkökulmasta ajateltuna isovanhemmuus koskettaa siis kahta erillistä sukupolvienketjua - isän puoleista sukupolvienketjua ja äidin puoleista sukupolviketjua. Lapsi syntyy yhtä aikaa kahteen sukuun. Arajärven (1995, 54–55) mukaan yksittäisen isovanhemman näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että isovanhemman on hyväksyttävä se, ettei hän voi omia lapsenlasta itselleen, vaikka tämä olisikin hänen ainoa lapsenlapsensa. Isovanhempien välille saattaakin tulla joskus kilpailua lapsenlapsen suosiosta. Arajärven (sama) mielestä tällaisissa tilanteissa on hyvä muistaa, että lapsenlapsella ei ole mitään syytä rakastaa molempia isovanhempipareja samalla lailla, sillä jokaisen isovanhemman ja lapsen välinen suhde on ainutlaatuinen.

Sukupolvien välistä vuorovaikutusta on ollut siitä lähtien kuin ihmislaji on ollut olemassa. Vaikka ydinperhe on nykyään yleisin perhemuoto, Sarmajan (2003) mukaan useimmat meistä elävät edelleen ”psykologisessa suurperheessä”, johon luetaan myös muualla asuvia sukulaisia. Tämä koskee erityisesti ihmisten omia vanhempia ja aikuisia lapsia. (Haavio-Mannila ym. 2009, 9.) Käytännössä tämä tarkoittaa mielestäni sitä, että usein isovanhemmat katsovat perheeseensä kuuluvaksi aikuiset lapsensa ja lapsenlapsensa, vaikka nämä asuisivatkin eri osoitteessa kuin he itse.

Isovanhemmuus perustuu kolmen eri sukupolven väliseen suhteeseen, jossa keskimmaisella sukupolvella on suuri merkitys. Keskimmaisella sukupolvella

tarkoitetaan tässä tutkimuksessa isovanhempien ja lastenlasten välissä olevaa sukupolvea eli isovanhempien omia, aikuisia lapsia, lastenlasten vanhempia. Nämä vanhemmat pystyvät säätämään isovanhempien ja lastenlasten vuorovaikutuksen muotoja ja heillä on vaikutusta siihen, minkälaiseksi isovanhempien ja lastenlasten suhteet muodostuvat. Arvostamalla isovanhempia ja antamalla heille tukea ja huomiota vanhemmat voivat edistää isovanhemman ja lapsenlapsen välisen suhteen vahvistumista ja läheisyyttä. (Hirsjärvi & Laurinen 2004, 135). Keskimmäisen sukupolven suuren vaikutusmahdollisuuden vuoksi isovanhemmuus ei olekaan kaikille itsestäänselvyys ja mahdollisuus. Erityisesti uusavioliitoissa keskimäinen sukupolvi voi vaikuttaa merkittävästi siihen, miten suhteet ”uusiin” ja ”vanhoihin” isovanhempiin hoidetaan. (Marin 2002, 113.)

Suomalainen lainsäädäntö ei turvaa isovanhemmille lapsenlapsen tapaamisoi-keutta. Osalle isovanhemmista oikeuden puute aiheuttaa paljon murhetta ja voi jopa heikentää heidän psyykkistä hyvinvointiaan. Lain takaaman turvan puutteen vuoksi erotilanteessa tai toisen vanhemman kuollessa se vanhempi, jolle lapsi jää, voi halutessaan estää kaiken yhteydenpidon isovanhempiin. (Pulkkinen 2002, 163.) On myös perheitä, joissa vanhemmat estävät lapsenlapsen ja isovanhempien yhdessä olemisen monista muista, usein henkilökohtaisista syistä johtuen. Marin (2002) toteaaakin artikkelissaan, ettemme tiedä miten isovanhemmuudesta puhuvat ne, joille keskipolvi ei ole antanut mahdollisuutta isovanhemmuuteen.

Isovanhemman ja lapsenlapsen välinen suhde ei ole muuttumaton. Sekä suhteen sisältö että sen merkitys muuttuvat suhteen molempien osapuolten iän karttuessa. Ihmisenä kasvamisen ja kehittymisen sekä vaihtuvien elämäntilanteiden vuoksi sukupolvien väliset suhteet muuttuvat jatkuvasti. (Rönkkö 2003, 70.) Isovanhemmuus ilmenee erilailla myös eri lastenlasten välillä (Marin 2002, 113). Jokaisen isovanhemman ja lapsenlapsen välinen suhde on erilainen ja ainutlaatuinen. Suhteen muodostumiseen vaikuttavat niin asuinpaikkojen etäisyys, vanhempien suhde isovanhempiin kuin isovanhempien ja lapsenlapsen keskinäinen vuorovaikutussuhde (Arajärvi 1995, 54–55).

Isovanhempien erilainen suhde lapsenlapsiin voi johtua myös niin lasten vanhempien kuin isovanhempien uusien suhteiden myötä syntyneestä uusisovanhemmuudesta. Avioerojen ja perhemuotojen moninaistumisen myötä isovanhemmuus on saanut erilaisia muotoja. Uusperhekuvioiden myötä tulleet uudet isovanhemmat ja isovanhempien uudet elämänkumppanit ovat enenevässä määrin tuttu näky suomalaisessa yhteiskunnassa.

Vaikka isovanhemmuus on paljon muutakin kuin aikuisen ja lapsen välinen biologinen yhteys, on biologisella siteellä usein suuri ja ihmeellinen merkitys ihmisille itselleen (ks. Pulkkinen 2002, 160). Tämä ihmeellinen merkitys liittyy osittain ihmisten haluun jatkaa omaa sukuaan. Lapsenlapsen syntymän myötä isovanhemmat kokevat suvun ja elämän jatkuvan heidän jälkeensäkin. Uuden tulokkaan koetaan vahvistan sukua. Uusista suvunjäsenistä pyritään tunnistamaan samoja luonteenpiirteitä ja ulkonäköä kuin muilla suvunjäsenillä. Ensimmäisen lapsenlapsen saanti onkin monille isovanhemmille merkittävä emotionaalinen tapahtuma. (Hirsjärvi & Laurinen 2004, 131, 133–134.)

2.2 Isovanhempana toimiminen

Elämänkaarajattelun mukaisesti ihminen joutuu iän karttuessa sopeutumaan erilaisiin roolimutoksiin. Esimerkiksi aktiivinen työrooli muuttuu eläkeläisen rooliin ja kasvattajan sekä vanhemman rooli muuttuu isovanhemman rooliin. (Mallu, Ruth & Saarenheimo 1992, 214.) Nämä roolimutokset vaikuttavat siihen miten isovanhemmat toimivat isovanhempina. Suomalainen lapsi 1997 tutkimuksen mukaan suomalaiset naiset ja miehet saavat isovanhempiroolin keskimäärin 50–60 vuoden iässä (Sinnemäki 2005, 10). Tuoreemman tutkimuksen, Suomalainen lapsi 2007 mukaan puolet 57-vuotiaista naisista ja 59-vuotiaista miehistä ovat isovanhempia (Kartomaa & Sauli 2007, 7).

Isovanhemmuudesta alkaa uusi elämänvaihe, joidenkin mielestä kaunein kaikista. Siirtyminen sukupolvien ketjussa ylöspäin vanhempaan sukupolveen ei kuitenkaan ole kaikille nykyisovanhemmille helppoa. Nyky-yhteiskunnassa ihannoidaan nuoruutta, jonka vuoksi ikäihmiset ja isovanhemmat vanhemman polven edustajina voivat saada joidenkin mielessä hieman kielteisen leiman. Tästä

syystä monet nykyisovanhemmat vierastavat mummon ja ukin nimeä. (Arajärvi 1995, 45–46.) Joidenkin kohdalla isovanhemmuudesta voi tulla jopa kriisi, mikäli isovanhempi ei ole sinut ikänsä kanssa. Jokainen kuitenkin kypsyy isovanhemman tehtävään omalla tavallaan ja on aikanaan lapsenlapselleen se paras isovanhempi, ihana ja ikioma mummo/pappa, jota lapsenlapsi rakastaa koko sydämestään. Jokainen aikuinen, joka osoittaa todellista kiinnostusta lasta kohtaan ja kuuntelee häntä, saa lapsen rakkautta osakseen. (Ijäs 2004, 22.) Kuten Taipale (2002, 15) kirjoittaa, isovanhemmuus kasvaa ja kehittyy jatkuvasti läheisessä ihmissuhteessa pieneen kasvavaan lapseen.

Isovanhempana toimimisessa joitakin isovanhempia ohjaa halu olla isovanhempana toisenlainen kuin vanhempana osasi olla tai kykeni olemaan. Vertailukohteenä voivat olla myös isovanhemman kokemukset omista isovanhemmista. (Ijäs 2004, 100.) Mielestäni tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että isovanhemmat pyrkivät olemaan joko erilaisia tai samanlaisia isovanhempia kuin heidän omat isovanhemmat olivat heille, tai vastaavasti millaisia heidän omat vanhemmat olivat/ovat heidän lapsilleen. Ijäksen (2004) mukaan nykyihminen on isovanhempanakin yksilöllinen, omaa ainutlaatuisuuttaan ja erilaisuuttaan korostava. Nykyisovanhempi haluaa löytää omat piirteensä isovanhempana olemisesta ja hän haluaa olla toisenlaisen kuin muut isovanhemmat (sama). Nykypäivän isovanhemmat rikkovat monin tavoin kangistuneita roolikuvia (Taipale 2002, 221), jotka ovat aikaisemmin liitetty isovanhempiin.

Isovanhemmuus on moniulotteinen käsite. (Hirsjärvi & Laurinen 2004, 132). Isovanhempana toimimiseen vaikuttavat monet eri tekijät, jonka vuoksi isovanhemmuutta voidaan tarkastella monista eri näkökulmista. Isovanhempana toimimiseen vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi isovanhemman ikä, sukupuoli ja aviosääty, koulutustaso ja varallisuus, terveys, perherakenteeseen liittyvät tekijät kuten lastenlasten määrä ja tapaamistiheys sekä kokemukset omista isovanhemmista (sama). Isovanhemmuus on aina yksilöllinen kokemus.

Nykyisovanhempien ja lastenlasten välisissä suhteissa on Rönkön (2003, 89) tekemän tutkimuksen mukaan havaittavissa piirteitä sukupolvikuilusta. Tutkimuksen mukaan sukupolvien väliset erot ovat vuosien saatossa kasvaneet. Ny-

kyisten isovanhempien elinaikana yhteiskuntarakenteiden, elinympäristön ja tekniikan huiman kehityksen vuoksi tämän päivän lapsenlapsilla ja isovanhemmillä on erilaiset tiedot ja taidot käytettävissään elämästä selviytymiseensä. Toisaalta lastenlasten ja isovanhempien väliset suhteet ovat entistä tasavaroisempia ja vastavuoroisempia verrattuna aikaisempien sukupolvien isovanhempi-lapsenlapsi-suhteisiin. Tutkimukseen osallistuneiden 15-vuotiaiden lastenlasten ja heidän isovanhempiensa välisissä suhteissa keskeistä oli molemminpuolinen vuorovaikutuksellinen oppiminen ja opettaminen. Aikaisemmin opettaminen on ollut yksisuuntaista, sillä tiedon siirtäminen on lähes aina tapahtunut isovanhemmilta lapsenlapsille. (Rönkkö 2003, 89–90.)

Toisen tutkimuksen mukaan sukulaisapu on tärkeä tekijä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Ihmiset ovat eniten yhteydessä biologisiin sukulaisiinsa, joita he auttavat eniten ja joilta he saavat eniten apua. Avun nettovirta kulkee sukulinjassa vanhemmilta nuoremmille polville, eli ihmiset auttavat enemmän lapsiaan kuin vanhempiaan. Sukupolvien väliset erot auttamisessa liittyvät yleensä vastaajien ikään tai elämänvaiheeseen. (Haavio-Mannila ym. 2009, 3.) Isovanhemmuuteen liittyvä auttaminen on viime vuosina saanut monenlaista huomiota. Avun tarjoaminen ja pyytäminen vaihtelee perheiden tilanteiden ja tarpeiden sekä isovanhempien voimavarojen ja auttamismahdollisuuksien mukaan. Monissa perheissä isovanhempien apu arjen askareissa ja lapsenlapsen kasvun vuosina on korvaamatonta. Monet isovanhemmat auttavat lapsiperheitä myös taloudellisesti (Ijäs 2004, 62, 64). Evoluutioteoreettisesti suuntautuneet tutkimukset osoittavat, että niin esimoderneissa kuin moderneissa yhteiskunnissa lastenhoitoapu on merkittävin avun muoto, jota isovanhemmat voivat antaa lapsilleen (Tanskanen, Hämäläinen & Danielsbacka 2009, lainannut Euler & Michalski, hakupäivä 16.2.2011).

Isovanhempana toimimisessa keskeistä on kokemuksellisuus niin isovanhemman kuin lapsenlapsen näkökulmasta. Tämä isovanhemmuuden piirre luo isovanhemmuudesta valtavan voimavaran niin isovanhemman ja hänen perheen kuin yhteiskunnan kannalta (Marin 2002, 113). Isovanhemmuus onkin yhteiskunnan sosiaalista pääomaa. Keskeisintä sosiaalisessa pääomassa ovat ihmisten välinen luottamus ja sosiaaliset verkostot (Sinnemäki 2005, 10, lainannut

Arajärveä 2002). Perinteisesti isovanhemmukseen on liitetty paljon positiivisia asioita. Ajatellaan että isovanhemmilla on antaa enemmän aikaa lapsenlapsilleen kuin aikoinaan omille lapsilleen. Isovanhemmille on katsottu myös etuoikeus hemmotella lapsenlapsiaan. (Marin 2002, 111.) Heille ei nähdä kuuluvaksi samanlaista kasvatusvastuuta kuin vanhemmille, jonka vuoksi isovanhemmat voivat vapaasti iloita lapsenlapsistaan. Isovanhemmille on ikään kuin annettu lupa ja oikeus toimia lapsenlapsen kanssa erilailla kuin omien lastensa kanssa. (sama; Hirsjärvi & Laurinen 2004, 134–135.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimuksen tausta, tarkoitus, tavoitteet ja tehtävä

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla isovanhemmuutta isovanhempien näkökulmasta. Isovanhemmuutta on tutkittu Suomessa vähän, vaikka monet muutokset yhteiskunnassa, erityisesti suvun, perheen ja työelämän muutokset sekä väestön ikääntyminen tekevät isovanhemmuudesta mielenkiintoisen tarkastelunaiheen (Hirsjärvi & Laurinen 2004, 132).

Tutkimuksen aihe lähti työmaailmasta. Mannerheimin Lastensuojeluliiton kylä-mummi- ja -vaari toiminnassa mukana ollut isoäiti esitti liiton Pohjois-Pohjanmaan piirin työntekijöille toiveen, että isovanhemmuutta tutkittaisiin. Piirin työntekijöiden kiinnostuessa asiasta he tarjosivat aihetta oppilaitoksemme opiskelijoille opinnäytetyön aiheeksi. Tämä osoittaa, että aiheella on kiinnostusta niin isovanhempien kuin työmaailman keskuudessa. Tutkimusaihe kiinnostaa suuresti myös minua itseäni, sillä omien lasten myötä isovanhemmuus on merkittävässä roolissa perheemme arkea. Aihe on myös hyvin ajankohtainen, sillä nyky-yhteiskunta tuo omat haasteensa ja odotuksensa isovanhemmuudelle. Isovanhemmuus koskettaa niin lapsia, lasten vanhempia kuin isovanhempia itseään, unohtamatta isovanhemmuuteen liittyvää yhteiskunnallista ja ammatillista merkitystä ja näkökulmaa.

Isovanhemmuutta koskevaan kirjallisuuteen ja isovanhemmuudesta käytyyn yleiseen keskusteluun tutustuttua on helppo huomata, että isovanhemmuus kiinnostaa laajaa yleisöä. Suuren yleisön kiinnostuksesta huolimatta isovanhemmuutta ja siihen liittyvän lapsenlapsen ja isovanhemman välistä vuorovaikutussuhdetta on tutkittu Suomessa varsin vähän muihin maihin verrattuna. Ulkomaalaisia tutkimuksia on kuitenkin vaikea hyödyntää tässä tutkimuksessa, sillä perheiden tavat ja perinteet olla vuorovaikutuksessa keskenään vaihtelevat huomattavasti eri kulttuureiden välillä. Eroavaisuuksien vuoksi muiden maiden isovanhemmuutta koskevan tutkimusaineiston vertaaminen suomalaiseen isovanhemmuuteen on miltei mahdotonta ilman laajempaa perehtymistä kyseisen

maan tai yhteisön kulttuuriin. (Rönkkö 2003, 18.) Tästä syystä tässä opinnäytetyössä huomio kohdistui vain suomalaiseen kulttuuriin liittyvään isovanhemmuuteen ja jätin tarkoituksella pois monikulttuurisen isovanhemmuuden siihen liittyvien erityispiirteiden vuoksi.

Yleisesti ajatellaan, että lapsenlapset tuovat iloa isovanhempien elämään. Monet isovanhemmat esittelevätkin ylpeinä lastenlastensa kuvia ja aikaansaannoksia omille ystävilleen. Tällöin huomio keskittyy vain isovanhempaan ja lapsenlapsiin. Isovanhemmuutta tarkastellaan silloin ylisukupolvikäsitteen kautta, jolloin isovanhemman ja lapsenlapsen välissä olevan sukupolven merkitys ei korostu. Isovanhemmuutta koskevan kirjallisuuden mukaan tämä keskimäinen sukupolvi on kuitenkin hyvin merkittävässä ja olennaisessa roolissa vaikuttamassa siihen, kuinka isovanhemmat voivat kokea isovanhempana olemisen ja toimimisen. Sen vuoksi olen huomionut tässä tutkimuksessa keskimäisen sukupolven merkityksen isovanhemmuuteen.

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ja osoittaa opiskelijan valmiuksia soveltaa tietojaan ja taitojaan ammattiopintoihin liittyvässä käytännön asiantuntijatehtävässä (Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 352/2003). Tästä syystä tämän opinnäytetyön omat henkilökohtaiset oppimistavoitteeni liittyivät vahvasti sosiaalialan koulutusohjelman ja sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetensseihin. Oppimistavoitteeni liittyivät osittain kaikkiin eri kompetensseihin, eli sosiaalialan eettiseen osaamiseen, asiakastyön osaamiseen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamiseen, kriittiseen ja osallistavaan yhteiskuntaosaamiseen sekä tutkimukselliseen kehittämisosaamiseen (Sosiaaliportti, ECTS-kompetenssit, hakupäivä 5.5.2011). Tavoitteenani oli kehittää kaikkia näitä osa-alueita.

Haluan oppia ymmärtämään mikä merkitys isovanhemmuudella voi olla isovanhemmille itselleen. Näin voin oppia tarkastelemaan kriittisesti yhteiskunnassa olemassa olevia palvelumuotoja, jotta voisin tavoitteellisesti puuttua epäkohtiin. Tulevana sosiaalialan ammattilaisena tulen työskentelemään toimintakentillä, joissa voin tavallisena rivityöntekijänä havaita isovanhemmuuden tukemiseen liittyviä kehittämistarpeita. Näiden tarpeiden tuomisesta päättäjien tietoisuuteen

olen avainasemassa sosionomin työtehtävissäni. Kuten Sinnemäki (2005, 19) toteaa yhteiskunnan voivan isovanhemmukseen kohdistamallaan huomiolla ja tietoisuuden lisäämisellä tukea perheitä ja sukuja ottamaan käyttöönsä isovanhemmuudessa piilevää energiaa ja sen monia mahdollisuuksia. Tämän opinnäytetyön yhtenä tavoitteena onkin lisätä tietoisuutta isovanhemmukseen sisältyvästä sosiaalista pääomasta.

Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää monin eri tavoin. Eri toimijat voivat hyödyntää opinnäytetyötä isovanhemmille kohdistettujen toimintamallien suunnittelussa ja kehittämisessä. Tutkimuksen tuloksista voivat hyötyä niin sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijat kuin kaikki isovanhempien ja perheiden kanssa toimivat työntekijät. Opinnäytetyön tulokset auttavat heitä ymmärtämään mikä merkitys isovanhemmudella on isovanhemmille itselleen. Tutkimuksen tulokset luovat työntekijöille ymmärrystä siitä, mitkä isovanhemmukseen liittyvistä asioista isovanhemmat kokevat haasteellisina ja mitkä seikat tuottavat iloa. Isovanhemmuuteen liittyy paljon asioita, jotka voimaannuttavat isovanhempia ja isovanhempi-ikäisiä ihmisiä, mutta siihen liittyy myös asioita, jotka voivat uhata heidän voimaantumistaan.

Sosionomeille isovanhemmuus ilmiönä ja sen, mikä merkitys isovanhemmilla on lapsille, lapsiperheille ja isovanhemmille itselleen, on tärkeää tietää ja ymmärtää. Tässä ymmärryksen muodostamisessa tämä opinnäytetyö pystyy auttamaan. Sosionomit työskentelevät kaikkien ihmisryhmien kanssa eri työtehtävissään ja toimintaympäristöissään. He työskentelevät niin lasten, perheiden, kehitysvammaisten kuin vanhusten kanssa, ja kaikissa näissä asiakasryhmissä isovanhemmuus on jollain tavalla läsnä yksilöiden arjessa. Ekologisen teorian mukaan isovanhemmuus voi olla yksilöitä voimaannuttava tekijä (Rantala 2002, 23). Sosionomien onkin tärkeää osata huomioida isovanhemmukseen liittyvät, yksilöitä ja perheitä voimaannuttavat tekijät työskennellessään eri asiakasryhmien kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa mielestäni myös sitä, että sosionomien tulee asiakastyössään pyrkiä tarkoituksenmukaisesti turvaamaan sukupolvien yhdessäolon, myös niissä tilanteissa joissa se ei vielä syystä tai toisesta toteudu.

Yhteiskunnallisen rakennemuutosten ja viime vuosikymmeninä perherakenteissa tapahtuneiden muutosten vuoksi sukupolvien välinen vuorovaikutus ei ole enää yhtä itsestäänselvyys kuin vielä viime vuosisadalla. Lapsiperheiden ja isovanhempien kiireisen elämänrytmin ja pitkien välimatkojen vuoksi eri sukupolvi- en välinen yhdessä oleminen ja toimiminen ei onnistu enää yhtä helposti kuin ennen, vaan se vaatii järjestelyjä ja aikataulujen yhteensovittamista. Koska eri sukupolvien yhdessäolo ei järjesty monissa perheissä lukuisista eri syistä enää yhtä luonnollisesti ja helposti kuin ennen, mielestäni ammatillisen sukupolvityön kehittäminen on erityisen tärkeää. Myös työmaailmassa ollaan pikku hiljaa huomaamassa sukupolvityön kehittämisen ja siihen liittyvien uudenlaisten toimintamallien juurruttamisen tärkeys. (ks. mm. Moilanen 2005; Laato 2010). Sukupolvityön tavoitteena on tuoda yhteen eri sukupolvia. Yhdessä tekemällä ja yhdessä olemalla tuetaan eri sukupolvien välistä vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä (sama). Tästä opinnäytetyöstä saatuja tuloksia voidaan hyödyntää sukupolvityön uusien toimintamallien kehittämisessä.

Tässä tutkimuksessa isovanhemmuudella tarkoitetaan sitä vuorovaikutussuhdetta, joka isovanhemmilla on lapsiinsa ja lapsenlapsiinsa. Kuten vanhemmuus, niin myös isovanhemmuus edellyttää lapsen, isovanhempien tapauksessa lapsenlapsen olemassaoloa. Ilman lasta, ei ole vanhempaa, eikä myöskään isovanhempaa. Toisin sanoen lapsi olemassaolollaan mahdollistaa ihmisen isovanhempiana olemisen ja toimimisen.

Toisaalta kuitenkin ymmärrän tässä tutkimuksessa isovanhemmuuden paljon laajemmaksi ilmiöksi kuin vain biologisena siteenä ja yhteytenä isovanhemman ja lapsenlapsen välillä. Sillä geneettisesti määräytyvän isovanhemmuuden lisäksi isovanhemmuus voi olla psykologista isovanhemmuutta. Psykologisessa isovanhemmuudessa sillä kuka on kenenkin lapsi, ei ole merkitystä vaan merkitystä on hyväksynnällä ja turvan tarjoamisella (Ijäs 2004, 97). Psykologinen isovanhemmuus voi syntyä esimerkiksi adoption, uusperheen tai varaisovanhemmuuden myötä. Uus- ja varaisovanhemmuuteen liittyy kuitenkin paljon sellaisia erityispiirteitä, jotka eivät koske biologista isovanhemmuutta. Tämän vuoksi tutkimuksen raportointivaiheessa huomioin nämä erityispiirteet, em. isovanhemmuuden muotojen noustessa esiin tutkimusaineistosta. Tässä tutkimuksessa

keskityin tarkoituksella biologiseen isovanhemmuuteen siitäkin syystä, että varisovanhemmuudesta ja isovanhemmuudesta uusperheissä on tehty jo useita oppinäytetöitä (ks. Puumalainen 2008; Kasurinen & Väisänen 2005).

Tämän tutkimuksen tutkimustehtävä on:

- Millaisia kokemuksia isovanhemmillä on isovanhemmuudesta?

Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat isovanhemmuus, sukupolviketju ja sukupolvien välinen vuorovaikutus.

3.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimuksen tarkoitus oli kuvailla isovanhemmuutta isovanhempien näkökulmasta, eli tarkoitus oli rakentaa ymmärrystä yksittäisten isovanhempien kokemasta isovanhemmuudesta. Kuten Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2009, 161) toteavat laadullisissa tutkimuksissa tavoiteltavan kokonaisvaltaista todellisen elämän kuvaamista. Tähän sisältyy ajatus siitä, että todellisuus on moninainen. Isovanhemmuudella voikin olla erilainen merkitys eri isovanhemmille. Laadullisissa tutkimuksissa, kuten tässäkin tutkimuksessa jokaista ihmistä, eli tiedontuottajaa pidetään ainutlaatuisena (sama, 164). Isovanhemmuus onkin aina yksilöllinen kokemus. Isovanhemmuus on intiimi, tunteita herättävä yksilön omakohtainen kokemus, josta ihminen tekee omia tulkintoja. Koska isovanhemmuus perustuu ihmisen kokemukseen, on isovanhemmuuden tutkiminen laadullisesti tästä syystä perusteltua.

Tutkimus pohjautuu fenomenologis-hermeneuttiseen tieteenfilosofiaan. Fenomenologisissa tutkimuksissa keskeisin tutkimuskohde on ihmisen kokemus (Virtanen 2006, 152). Fenomenologinen tieteenfilosofia korostaa ihmisen yksilöllistä kokemusta ja subjektiivisuutta, jonka vuoksi tiedon tuottaminen perustuu ihmisten henkilökohtaisten aistimusten, kokemusten ja elämysten kautta. (Jyväskylän yliopisto, hakupäivä 1.4.2011.) Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin isovanhempien kokemusta ja ymmärryksen muodostumista heidän oman kokemuksensa kautta.

Hermeneutiikka tarkoittaa tieteenfilosofista suuntausta, joka korostaa merkityksiä sisältävien kokonaisuuksien ymmärtämistä ja tulkintaa. Hermeneuttisessa suuntauksessa tietoa tuotetaan hahmottamalla asioiden ja niiden kontekstien välisiä yhteyksiä ja tarkastelemalla ilmiöitä suhteessa sekä toisiin samanaikaisiin ilmiöihin että ilmiöiden kehitykseen. (Jyväskylän yliopisto, hakupäivä 1.4.2011.) Ihminen on aina sidottu omaan olemiseen ja hän on aina suhteessa johonkin (Virtanen 2006, 156). Tässä tutkimuksessa tämä näkyy siinä, että isovanhemmille kokemus isovanhemmuudesta voi muotoutua vain lapsenlapsen olemassa olon myötä. Ihminen ei voi olla isovanhempi ilman lasta eli isovanhemmuus syntyy suhteessa lapsenlapseseen.

Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa tutkija on osa tutkimuskohdettaan, hän on subjekti toisten subjektien joukossa (Hirsjärvi 1985, 69). Tämä tarkoittaa tässä tutkimuksessa sitä, että minun oli tutkijana myönnettävä ja tiedostettava vaikuttavani tahtomattanikin tutkittaviin ollessani vuorovaikutuksessa heidän kanssaan. Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa tutkijan vaikutus korostuu niin aineiston hankinta- kuin analysointivaiheissa. Jotta tutkijan vaikutus tutkimuksen etenemisessä saatiin tässä tutkimuksessa mahdollisimman näkyväksi, kuvailin tässä tutkimusraportissa koko tutkimusprosessin kulun mahdollisimman tarkasti. Näin lukija tietää, miten olen päässyt saamiini tutkimustuloksiin. Tutkijan oman vaikutuksen huomioin myös tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa.

3.3 Tutkimusmenetelmä

Fenomenologisen tutkimuksen lähtökohtana on subjektiivinen kokemus eli ihmisen mielessä rakentuneet merkitykset. Tutkija ei kuitenkaan pysty tavoittamaan tätä subjektiivista merkitysmaailmaa, ellei tutkittava kerro tai jollain muulla tavalla kuvaile mielensä kokemuksia. (Virtanen 2006, 157.) Tästä syystä fenomenologisissa tutkimuksissa tavallisin tutkimusaineiston hankintamenetelmä on haastattelu (Syrjälä 1994, 136). Tässä tutkimuksessa tutkimusaineisto hankittiin teemahaastatteluilla, sillä se on tutkimustehtävän kannalta sopivin haastattelumenetelmä. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa haastattelu etenee yksityiskohtaisten kysymysten sijaan tutkimustehtävien kan-

nalta keskeisten teemojen mukaan. Teemahaastattelussa tutkijan haastateltaville esittämät teema-alueet ovat kaikille samat, mutta tutkija voi halutessaan vaihdella teemojen ja kysymysten järjestystä sekä kysymysten muotoa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.) Haastattelut toteutin mahdollisimman keskustelunomaisesti.

Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä tukee sitä ajatusta, jota tutkimuksessani haluan korostaa, eli ihminen on tutkimustilanteessa subjekti, merkityksiä luova ja aktiivinen osapuoli. Myös Hirsjärvi ja Hurme (2008, 48) toteavat teemahaastattelun huomioivan sen, että keskeistä ovat ihmisten omat tulkinnat asioista ja heidän asioille antamat merkitykset, jotka syntyvät vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelu on myös tutkimustehtävän kannalta perusteltu tutkimusmenetelmä, sillä menetelmä ei sido haastateltavien vastauksia liian tiukkoihin vastausvaihtoehtoihin kuten strukturoitu lomakehaastattelu. Kun tutkitaan ihmisten kokemuksia ja merkitysrakenteita tulee haastateltavien voida puhua asioista omin sanoin, ei niin että he joutuvat valitsemaan mieleisensä tutkijan ennalta jäsentämistä vastausvaihtoehdoista (Alasuutari 2001, 83). Teemahaastattelussa haastateltavalle annetaan mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35).

Haastattelut toteutin yksilö- ja parihaastatteluina. Vilkan (2005, 101) mukaan yksilöhaastattelu soveltuu parhaiten haastateltavien omakohtaisten kokemusten tutkimiseen. Jokaisella ihmisellä on asioita joista puhumme mielellämme (Hirsjärvi & Hurme 2001, 118). Oman henkilökohtaisen kokemukseni mukaan juuri isovanhemmuus on asia, josta ihmiset hyvin mielellään usein kertovat. Hirsjärvi ja Hurme (2001, 133) lainaavat Kaufmania (1994), jonka mukaan etenkin vanhuksset pitävät siitä, että joku on kiinnostunut heidän mielipiteistään ja kokemuksestaan. Kaufmanin mukaan tutkijan tuleekin varautua siihen, että vanhusten haastattelut saattavat venyä erityisen pitkiksi. Tästäkin syystä koin perustelluksi haastatella isovanhempia yksilö- tai parihaastatteluina, jotta isovanhemmat pystyivät rauhassa kertomaan omia kokemuksiaan, eikä heidän tarvinnut ikään kuin kilpailla vastausvuorosta toisten isovanhempien kanssa kuten ryhmähaastatteluissa voisi käydä.

Teemahaastattelun teema-alueet muotoutuivat tutkimuksen teoreettisten pääkäsitteiden ja niistä muodostettujen alakäsitteiden mukaisesti. Teema-alueuutteloa haastattelija voi käyttää haastattelutilanteessa muistilistana muodostaessaan teema-alueita tarkentavia kysymyksiä haastateltavalle. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 66–67.) Tässä tutkimuksessa teemarunko muodostui niiden käsitteiden kautta, jotka isovanhemmuutta käsittelevän kirjallisuuden mukaan liittyvät oleellisesti isovanhemmuuteen. Näitä käsitteitä ovat isovanhemmuus, sukupolvi- ja sukupolvien välinen vuorovaikutus. Isovanhemmuutta koskevassa kirjallisuudessa nämä käsitteet sisältävät myös isovanhempina toimimisen, ylisukupolvisuuden, isovanhemmuuden merkityksen isovanhemmille sekä psykologisen isovanhemmuuden. Koska kirjallisuus käsittelee em. asioita, oli nämä teemat perusteltua ottaa teemahaastattelujen teemarungoksi.

Teemarunkoa muotoillessani päädyin ensin käsittelemään mielikuvaa, joka haastateltavilla oli isovanhemmuudesta ja vasta sen jälkeen käsitteelin heidän omaa isovanhemmuuttaan, eli sitä miten he toteuttavat omaa isovanhemmuuttaan käytännössä. Näin siitä syystä, että isovanhemmuutta koskevan kirjallisuuden mukaan mielikuva isovanhemmuudesta voi erota siitä miten isovanhemmat toteuttavat omaa isovanhemmuuttaan. Vaikka tutkimuksessani tarkoituksenani oli keskittyä lähinnä biologiseen isovanhemmuuteen, otin tarkoituksella teemarunkoon käsiteltäviksi asioiksi myös varaisovanhemmuuden ja uusperheen isovanhemmuuden. Näiden asioiden käsittely oli mielestäni tärkeää, koska niiden vastausten myötä sain selville onko isovanhemmuudessa tärkeää lastenlasten biologinen sukulaissuhde. Vai onko isovanhemmuudessa verisukulaisuutta tärkeämpää lastenlasten ja isovanhempien välinen vuorovaikutussuhde, kuten isovanhemmuutta koskeva kirjallisuus antaa olettaa.

3.4 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineiston keruu

Valitsin haastateltavat harkinnanvaraisella näytteellä. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 58–59) perustelevat harkinnanvaraisen näytteen ottoa sillä, että kvalitatiivisissa tutkimuksissa tilastollisten yleistysten sijasta pyritään ymmärtämään jotakin tapahtumaa tai ilmiötä syvällisemmin. Tässä tutkimuksessa tutkittava ilmiö on isovanhemmuus, joten harkinnanvaraisen näytteen otto oli perusteltua.

Harkinnanvaraisuudella viitataan siihen, että haastateltavien valinta ei perustu satunnaistamiseen vaan käytettävää otantamenettelyä voidaan pitää tarkoituksellisena eli harkinnanvaraisena. Tutkija kehittää kriteerit, joita hän haluaa haastateltaviensa täyttävän. Näiden kriteerien pohjalta tutkija valitsee haastateltavansa. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 22–23.) Tässä tutkimuksessa haastateltavien tuli olla itse isovanhempia. Haastateltavaksi valituksi tulemisen kriteerinä ei kuitenkaan riittänyt varaisovanhempana toimiminen, vaan haastateltavan isovanhemmuus tuli perustua joko biologiseen tai muun perheyhteyden myötä muodostuneeseen isovanhemmuuteen. Haastateltavan tuli myös olla suomalainen isovanhempi, sillä eri kulttuureiden isovanhemmuuteen kuuluu monia eri erityispiirteitä, ja tässä tutkimuksessa halusin keskittyä suomalaiseen kulttuuriin kuuluvaan isovanhemmuuteen.

Yhtenä oleellisimpana valintakriteerinä haastateltavien valinnassa oli mielestäni henkilöiden todellinen halu osallistua tutkimukseen. Isovanhemmuus on henkilökohtainen ja intiimi asia, joten haastatteluissa käsiteltiin hyvin henkilökohtaisia kokemuksia ja ajatuksia. Tästä syystä aidon ja luotettavan tutkimusaineiston aikaansaamiseksi haastateltavilta tuli löytyä motivaatiota ja todellista halua osallistua haastatteluihin. Haastateltavien vapaaehtoisuus onkin mielestäni tutkimuksen onnistumisen, luotettavuuden ja eettisyyden kannalta merkityksellistä.

Halukkaita osallistujia tutkimukseen löytyi aluksi enemmän isoäitien keskuudesta. Mutta koska isovanhemmuus koskettaa yhtälailla niin isoäitejä kuin isoisiä, mielestäni oli tarkoituksenmukaista valita haastateltavaksi molempien sukupuolien edustajia. Tästä syystä valitsin haastateltavaksi myös yhden isoisan isoäitien lisäksi monipuolisemman ja laajemman tutkimusaineiston aikaansaamiseksi. Isoisien osallistuminen tutkimukseen oli myös Mannerheimin lastensuojeluliiton toive. Haastateltavat löysin tuttavieni kautta.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston katsotaan olevan riittävää kun se saavuttaa saturaatiopisteen. Aineisto ns. kyllääntyy, kun lisääaineiston kerääminen ei enää tuota uutta tietoa ja aineisto alkaa toistaa itseään. (Karisto ym. 1999, 42–43.) Tällöin tiedonantajat eivät enää tuota tutkimustehtävän kannalta mitään uutta tietoa (Tuomi 2007, 142). Haastateltavien määrään vaikuttaa kuitenkin

aineiston hankinnasta aiheutuvan työnmäärä, jonka tulee suhteutua tutkimuksen tekijöiden määrään. Tässä tutkimuksessa oli perusteltua huomioida haastateltavien määrässä se, että tein opinnäytetyön yksin. Tästä syystä haastateltavaksi päätin valita kolme isovanhempaa, kaksi isoäitiä ja yksi isoisa. Haastattelujen jälkeen pystyinkin toteamaan haastateltavien määrän olleen riittävä aineiston saavuttaessa saturaatiopisteen.

Haastattelujen tallentaminen on ehdottoman tärkeää, jotta haastatteluista saatuun aineistoon voidaan palata myöhemmin (Hirsjärvi & Hurme 2008, 75). Tästä syystä nauhoitin haastattelut digitaalisella sanelukoneella. En kokenut tarpeelliseksi päättää sitä, missä ja milloin haastattelut tapahtuivat, jonka vuoksi haastateltavat saivat itse valita missä kokevat sen luontevimmaksi ja mukavimmaksi. Kaikki haastattelut tapahtuivat haastateltavien kotona, haastateltavien oman toiveen mukaisesti.

Molemmissa haastatteluissa oli ympäristöstä johtuvia häiriötekijöitä, mutta en kokenut niiden kuitenkaan häiritsevän liikaa haastateltavien keskittymistä. Parihaastattelussa läsnä oli myös isovanhempien kaksivuotias lapsenlapsi, joka vaati välillä isovanhempiensa huomion itseensä. Välillä toisen isovanhemman vastatessa esitettyihin kysymyksiin, toinen isovanhemmista huomioi lastenlastaan. Näin molemmat isovanhemmat saivat vastata rauhassa. Suurimman osan ajasta lapsi kuitenkin touhusi itsekseen viereisessä huoneessa, joten en kokenut lapsen läsnäolon liian häiritseväksi. Keskeytyksistä huolimatta isovanhemmat pystyivät mielestäni keskittymään hienosti käsiteltyihin asioihin. Koin myös isovanhempien pystyvän kertomaan hyvin arkaluontoisia ja henkilökohtaisiakin asioita huolimatta lapsenlapsen läsnäolosta tämän nuoren iän vuoksi. Yksilöhaastattelu kesti tunti ja neljä minuuttia, kun taas parihaastattelu tunti ja viisitoista minuuttia.

3.5 Tutkimusaineiston analyysi

Haastatteluista saatua tallennettua aineistoa päästään analysoimaan, vasta kun saatu aineisto on litteroitu eli kirjoitettu sanasanasta tekstimuotoon (Hirsjärvi & Hurme 2008, 138). Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysimenetelmä-

nä käytetään usein sisällönanalyysia, joka voidaan tehdä joko aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110). Tähän tutkimukseen aineiston analyysimenetelmäksi valittiin teoriaohjaava sisällönanalyysi. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissa analyysi ei pohjautu suoraan teoriaan, vaan teoria toimii apuna analyysin etenemisessä (Tuomi 2007, 130–131).

Teoriaohjaava sisällönanalyysi koostuu kolmesta vaiheesta, joita ovat aineiston redusointi, klusterointi ja abstrahointi eli aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja teoreettisiin käsitteisiin liittäminen. Aineiston redusoinnissa eli pelkistämässä litteroidusta aineistosta karsitaan kaikki tutkimustehtävän kannalta epäolennainen pois. Aineistosta nostetaan esiin esimerkiksi erivärisiä kyniä apuna käyttäen tutkimustehtävää kuvaavia ilmaisuja. Aineiston klusteroinnissa eli ryhmittelyssä samaa asiaa tarkoittavat pelkistetyt ilmaisut ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi sekä nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110–111, 116.) Aineiston abstrahoinnissa aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin, eli muodostetuista alaluokista pyritään tunnistamaan yhteneväisyyksiä aikaisempaan teoriaan (Tuomi 2007, 130–131). Tässä tutkimuksessa tutkijan tavoitteena ei ollut luoda aineistosta teoreettisia käsitteitä, vaan teoreettiset käsitteet tuodaan esiin jo olemassa olevasta teoriasta (ks. Tuomi & Sarajärvi 2002, 116). Tästä syystä tähän tutkimukseen oli perustelua valita aineiston analyysitavaksi juuri teoriaohjaava sisällönanalyysi.

Litteroin haastatteluista saadun aineiston heti haastattelujen jälkeisenä päivänä. Parihaastattelusta litteroituja tekstisivuja tuli yhteensä 22 ja yksilöhaastattelusta litteroitu sivumäärä oli 15. Aineiston analyysi tapahtui käytännössä siten, että litteroituani haastattelut tulostin litteroidun aineiston paperiversioksi. Luin aineiston läpi ja alleviivasin tekstiin tutkimustehtävän kannalta oleellimmat asiat. Alleviivauksen jälkeen leikkasin tekstistä epäolennaiset asiat pois. Näin minulle jäi alleviivatut tärkeät tekstikohdat erillisinä paperiliuskoina. Paperiliuskat lajitteletin pöydälle pinoiksi niissä käsiteltyjen asioiden mukaan. Pinot nimesin tekstisisältöä kuvaavien käsitteiden mukaisesti. Näin sain muodostettua 23 erilaista alaluokkaa. Alaluokista muodostin neljä yläluokkaa, joita ovat isovanhempana olemisen ja roolimuuos vanhemmasta isovanhemmaksi, hyvät välit sukupolvien

välillä, ajan antaminen ja kaveruus sekä auttaminen osana isovanhemmuutta. Yläluokista muodostui vielä kaksi pääluokkaa, joita ovat isovanhemmat osana sukupolvien ketjua sekä yhteinen aika ja yhdessäolo

.

4 ISOVANHEMPIEN KOKEMUKSIA ISOVANHEMMUUDESTAAN

4.1 Yhteinen aika ja yhdessäolo

4.1.1 Ajan antaminen ja kaveruus

Isovanhempien mielestä isovanhemmuuteen merkittävästi vaikuttava asia on aika. Isovanhemmat kokevat, ettei aikaa ole ollut riittävästi lastenlasten kanssa vietettäväksi. Ajan rajallisuus koskee etenkin työssäkäyviä isovanhempia. Työssäkäyvät isovanhemmat odottavatkin kovasti vapaa-aikaa, jolloin heillä on enemmän aikaa annettavanaan lapsenlapsilleen. Isovanhempien mielestä eläkkeellä olevilla isovanhemmilla on enemmän aikaa annettavanaan lapsenlapsilleen kuin vielä työelämässä olevilla isovanhemmilla.

”Haluaisin sitä aikaa enempi. Että vois tehdä nuita metsäretkiä ja eväsretkiä ja yhdessä olla ja sillai ku vielä on terveyttä ja hyvä kuntonen niin. Pääsee liikkeelle hyvin.”

Ajan antaminen lapsenlapsille on isovanhempien mielestä hyvin tärkeä seikka isovanhemmuudessa. Isovanhemmat kokivat ajanantamisen juuri nyt tärkeäksi myös siitä syystä, että he kokivat vielä olevansa terveitä ja hyväkuntoisia ja näin ollen kokivat vielä jaksavansa touhuta ja mennä yhdessä lastenlastensa kanssa.

”Se ajan antaminen on semmosta mikä itelle on niinku tärkeää, että viettää aikaa niitten kanssa.”

Isovanhempien mielestä lastenlasten kanssa on mukava touhuta kaikkea yhdessä. Lastenlasten kanssa yhdessä touhuaminen on isovanhempien mielestä asia, josta nauttivat niin isovanhemmat kuin lapsenlapset. Leikit ja muu yhteinen tekeminen päätetään sen mukaan mistä lapsi tykkää.

”Niitten kans on mukava kaikkia yhdessä touhuta.”

Isovanhempien mielestä heidän oma ikänsä vaikuttaa siihen, mitä he touhuavat lastenlastensa kanssa. Toisaalta isovanhemman nuori ikä koettiin positiiviseksi tekijäksi isovanhemman ja lapsenlapsen välisessä suhteessa, toisaalta isovanhemmat kokivat pystyvänsä paremmin leikkimään lastenlastensa kanssa oman iän karttuessa. Isovanhemmat kuvailivat vanhetessaan tullessa takaisin leikki-ikään. Isovanhempien mielestä lastenlasten kanssa leikkiminen lattialla ei ole heistä enää ollenkaan outoa, kuten nuorempana tekivät. Lisäksi eläkkeelle siirtymisen myötä isovanhemmat kokivat pystyvänsä paremmin rauhoittumaan ja keskittymään lapsenlapsiin.

"Pystyy ja tosiaan jaksaa ku on vielä nuori kaikkia sitte tehä niitten lastenlasten kanssa."

"Ku on jo tosissaan kuuskuus (...) ossaaki ja pystyyki asennoitumaan paremmin siihen lapsen asemaan. Ja on tullu siihen leikki-ikkään osittain takas. Mitä ei ehkä tossa semmosena kolomikymppisenä oikeen ennää sitte hallinnukkaan."

Isovanhemmat toteavat, että lastenlasten kasvaessa mahdollisuudet tehdä asioita yhdessä lisääntyvät.

"Sillon ku ne oli pieniä niin se oli semmosta perushoitoa ja semmosta sylissä pitämistä ja laulamista ja näin. Mutta nyt pystyy harrastamaanki jotaki. (...) Ne ei oo enää ihan pieniä niin niitten kanssa voi hirviästi liikkua ja touhuta. (...) Mahdollisuuksia tulee enempi niinku yhdessä tehä kaikkia."

Yhdessä vietetty aika antaa isovanhempien mielestä heille mahdollisuuden tarjota lapsenlapsilleen uusia elämyksiä ja muistoja. Elämyksien tarjoamisen isovanhemmat pitävät mukavana ja tärkeänä asiana. Isovanhemmat haluavat, että heidän lapsenlapsille jää kivoja muistoja isovanhempien kanssa vietetystä ajasta, joita he voisivat myöhemmin muistella.

"Niille lapsille jäis kivoja muistoja. (...) Vois sitten isona muistella että ku mummun kans on leivottu pullaa tai jotakin sellasta yhteistä kivvaa tekemistä. Sellasia elämyksiä haluaa sitten näille."

Isovanhemmat nostivat esiin isovanhemmuuteen liittyvän kaveruuden. Isovanhemmat kokevat kaveruuden hyvin tärkeäksi tekijäksi isovanhemman ja lapsenlapsen välisessä vuorovaikutuksessa. Kaveruus ilmenee esimerkiksi isovanhempien haluna olla ystävä lapsenlapselleen. Isovanhemmat haluavat lastenlastensa tietävän oven olevan heille aina auki mummolaan myös silloin kun lapset kasvavat isommiksi. Isovanhemmat haluavat olla lapsenlapsilleen sellaisia isovanhempia, joille lapset voivat tulla kertomaan kaikista huolista, murheista ja muista mieltä painavista asioista.

”Kaveruus on todella tiivistä. Se on semmosta aitoa kaveruutta, jota ei oikeestaan aikuisten kesken voija mitenkään saavuttaa. Että se on varmaan tämä ystävyys aidoimmillaan heijän kanssa.”

Isovanhemmat myöntävät lastenlastensa olevan hyvin eriluontoisia, mutta siitä huolimatta isovanhemmille on tärkeää, että he pystyvät pitämään kaikkia lapsenlapsiaan täysin samanarvoisina keskenään. Isovanhempien mielestä lastenlasten erilaisuus on lähinnä vain rikkaus. Lapsenlapset ovat heille yhtä arvokkaita.

”En minä ainakaan halua päästä vallalleen sellasta. Mää haluan niinko aatella kaikki saman arvosena. Sen vaan huomaa, että onhan ne, eri luontosiahan ne on.”

Isovanhempien ja lastenlasten välinen välimatka vaikuttaa isovanhempien mielestä suuresti siihen, kuinka usein he näkevät lapsenlapsiaan. Mitä lyhyempi matka on, sitä useammin he näkevät lapsenlapsiaan. Lyhyen välimatkan isovanhemmat kokevat ihanaksi asiaksi kun taas pitkä välimatka hankaloittaa fyysistä kanssakäymistä lastenlasten kanssa. Pitkä välimatka tekee sen, että lastenlasten luokse on varta vasten lähdettävä, kun taas heidän asuessa lähellä isovanhempia, isovanhemmat voivat helpommin nähdä heitä. Lyhyt välimatka mahdollistaa esimerkiksi sen, että isovanhemmat voivat hakea lapsenlapsensa päivähoidosta lyhyelläkin varoitusajalla. Isovanhemmat toivovat näkevänsä enemmän lapsenlapsia, joita he näkevät harvemmin pitkän välimatkan vuoksi.

”Ihanaa, että ne assuu tässä lähellä.”

Kun isovanhemmat eivät ole yhdessä lastenlastensa kanssa, yhteydenpito lastenlasten ja isovanhempien välillä tapahtuu lähinnä puhelimen välityksellä. Tietokonetta isovanhemmat eivät ole vielä käyttäneet yhteydenpitoon. Mutta toisaalta lasten kasvaessa ja oppiessa käyttämään paremmin tietokonetta, isovanhemmat uskovat myöhemmin pitävänsä lapsenlapsiin yhteyttä myös internetin välityksellä. Tällä hetkellä isovanhemmat kokevat yhteydenpidon puhelimen välitykselläkin hieman haasteelliseksi, koska eivät koe lasten osaavan puhua puhelimessa.

”Vanahimman kanssa jonku verran, mutta ei se taho oikeen sen ikänen osata puhua puhelimessa.”

4.1.2 Auttaminen osana isovanhemmuutta

Isovanhemmat auttavat lastensa perheitä säännöllisesti lastenhoidossa. Isovanhempien tarjoama lastenhoitoapu tapahtuu koko päivittäin ja viikoittain. Päivittäin lapsenlastaan hoitava isovanhempi hoitaa lapsenlastaan joka arkipäivä vanhempien ollessa töissä ja sen lisäksi perheen toista lasta silloin tällöin viikonloppuisin. Isovanhempi on hoitanut lapsenlapsiaan jo useiden vuosien ajan, jotta vanhempien ei ole tarvinnut viedä lasta päiväkotiin. Toisaalta isovanhemmat auttavat lastenhoidossa myös perheen vanhempien sairastellessa.

”Sitä isoveljeäki mää hoidin sillai että... kaks ja puolivuotias ku se oli.. kun se meni tarhaan sitten. (...) Niin ku se pikkuvauvavaihe, ettei tarvi sellasena pienenä sinne viiä.”

Joskus perheiden lastenhoitotarve saattaa tulla isovanhempien tietoon hyvin lyhyelläkin varoitusajalla. Isovanhemmat pyrkivät näissäkin tilanteissa aina mahdollisuuksien mukaan auttamaan.

”Äiti soittaa, että sillä on jotakin menua, ja mikäli se sopii niin sitten otan sen (lapsenlapsen) tänne. (...) Saattaa iltasinkin olla. (...) Jos ei mittään ylitsepääsemätöntä oo niin oon aina sitten pystynyt ottamaan. (...) Se ei tavallaan niin ku tuu hoitoon vaan se tulee kyllään mummolaaan.”

Isovanhemmat eivät koe, että heidän olisi pakko auttaa lapsiperheitä, mutta myönsivät mahdollisuuksien mukaan aina auttavansa heitä. Lapsiperheiden avuntarpeiden ja isovanhempien omien menojen yhteensovittaminen on isovanhemmille yleistä. Toisinaan isovanhemmat jopa peruvat omia menojaan voidakseen auttaa lapsiperheitä. Toisaalta isovanhemmat olivat myös sitä mieltä, että kaikkiin lapsiperheiden vanhempien pyyntöihin ei ole tarve aina vastata. Isovanhemmat kuitenkin kokevat, että heillä tulee olla hyvä peruste minkä vuoksi he eivät pysty lastensa avunpyyntöön suostumaan, mikäli he kieltäytyvät auttamasta lapsiperheitä.

”Se on ihan toteutettavissa se pyyntö, niin kyllähän se varmaan tulee tehynsi. Se on myöskin kiinni siitä että mitä tosiaan tähän jokapäiväiseen pyörytykseen muuta kuuluu, että onko se mahdollista. Aina se ei oo mahdollista. Mutta siihen täytyy kyllä olla silloin jo ihan hyvä peruste miksi se ei sitten olis mahdollista.”

”Siinä on ainoastaan se, että aina välillä pittää miettiä, missä on se raja meidän elämälle ja lasten elämälle. Eli aina kuitenkin kannattaa osallistua niin miettiä se että onko tämä nyt semmosta asiaa, johon kannattaa tarttua. ... Ei ihan kaikkien kannata.”

Lastenhoidollisen auttamisen lisäksi isovanhemmat nostivat esiin tiedollisen auttamisen. Lapsiperheiden vanhemmat kysyvät isovanhempien mielipidettä monissa eri asioissa, minkä isovanhemmat kokivat mukavana asiana. Isovanhemmat kokivat olevansa tärkeitä lapsilleen, näiden kysyessä neuvoa ja mielipidettä. Neuvojen antamisessa tuli isovanhempien mielestä kuitenkin olla hellävarainen, eikä omaa mielipidettä saanut tyrkyttää vankkana totuutena.

Auttamista tapahtuu myös isovanhemmalta lapsenlapselle. Auttaminen voi olla uusien asioiden opettelu yhdessä tai lapsen tukemista tämän elämässä vastaan tulleissa haasteissa, kuten esimerkiksi erotilanteissa.

”Mää haluan olla sen (lapsenlapsen) tukena kumminki. Lasten tukena tuossakin asiassa (erotilanteessa).”

Isovanhemmat uskovat saavansa puolestaan apua lastensa perheiltä, mikäli jotain avun tarvetta heillä ilmenisi. Tähän mennessä he eivät ole kokeneet tarvinneensa apua.

” Kyllä mä uskon niin, että sitten kun jos jotakin tarvis niin kyllä sieltä apua saa.”

”Vähemmän ollu sitä tarvetta, että kuitenkin aika hyvä kuntosia ollaan tässä vielä molemmat. (...) Mutta kyllähän se tulee sekin aika ku se tuo suksi tökkää. Ei siitä pääse mih... sittepäähän se jää nähtäväksi.”

Toisaalta isovanhempien mielestä avunpyytäminen lapsiperheiltä ole yhtä yksinkertaista kuin avunanto isovanhemmilta lapsiperheille. He kokevat että heillä itsellään on paremmat mahdollisuudet auttaa lapsiperheitä kuin heidän lapsiltaan on auttaa isovanhempia.

”Eihän sitä vallankaan pikkulapsiperheeltä, niin minä en ainakaan ilikene kovin palijo olla. Ku mä aattelen että se on lapsilta pois. Pieniltä lapsilta pois jos minä kovin paljon pyyän. Ei niinkö viiti olla vaatimassakaan.”

4.2 Isovanhemmat osana sukupolvien ketjua

4.2.1 Hyvät välit sukupolvien välillä

Isovanhemmat myöntävät, että keskimmaisella sukupolvella on suuri vaikutus heidän isovanhemmuuteensa. Keskimäinen sukupolvi pystyy omalla toimin-

nallaan ja ratkaisuillaan vaikuttamaan esimerkiksi siihen, kuinka usein isovanhemmat näkevät lapsenlapsiaan.

Isovanhemmat kokevat erityisen tärkeäksi säilyttää hyvät välit lastensa ja lastensa puolisoiden kanssa. Hyvät välit he kokivat olevan myös lastenlasten parhaaksi.

”Se on sille lapselle kuitenkin semmonen, tota, että sillä on jotakin kun sillä on isovanhemmat ja suhde heihin hyvä.”

Toisaalta isovanhempien mielestä keskimäinen sukupolvi voi vaikuttaa heidän isovanhemmuuteensa myös negatiivisesti. Konkreettisenä esimerkkinä lapsiperheen toiselle paikkakunnalle muutto, jonka myötä isovanhempien ja lastenlasten välinen välimatka kasvoi merkittävästi eivätkä isovanhemmat näin ollen pysty näkemään lapsenlapsiaan niin usein kuin he haluaisivat.

”Kyllä se erillaista ois jos ne (lapsenlapset) ois tässä pyörimässä. (...) Ilman muuta se olis ollu sitten tiiviimpää tämä kanssakäyminen. (...) Tietenkin tämä tähän isovanhemmuuteen vaikutti vähän heikosti.”

Hyvien välien säilymisen vuoksi isovanhemmat kokivat tärkeäksi avoimen keskustelun toteutuminen isovanhempien ja vanhempien välillä. Isovanhemmat uskovatkin pystyvänsä selvittämään asiat aina keskustelemalla. Isovanhemmat ovat jo keskustelleet mm. kasvatuksellisista asioista lastensa kanssa ja vannovat keskustelevansa lastensa kanssa jatkossakin, mikäli jokin asia häntä askarruttaisi. Näin toimiessaan isovanhemmat ovat pyrkineet välttämään ristiriitojen syntymistä heidän ja lastensa perheiden välillä. Isovanhempien mielestä välit lapsenlapsiin ja heidän vanhempiin eivät saa katketa ainakaan sen vuoksi, ettei asioista ole pystytty puhumaan. Isovanhemmille on myös tärkeää se, että vanhemmat kertovat heille avoimesti mieltä painavista asioista ristiriitojen välttämiseksi.

”Jos tulee semmonen tilanne, että mää nään siinä että mää toimis in siinä tai sanos in tois in, niin mää teen sillai että mää otan sen puhelimen ja mää soitan.”

(...) Jos tulee semmonen iso juttu, niin sitten pitää olla yhteyessä ettei tuu mitään erimielisyyksiä.”

Aikuisten lasten kunnioitus ja heidän mielipiteensä arvostaminen olivat isovanhempien mielestä tärkeitä seikkoja hyvin välien säilyttämiseksi. Mutta aina aikuiseksi kasvaneen lapsen kohtaaminen tasavertaisena aikuisena ei ole helppoa. Isovanhempien mielestä vanhemmat kokevat olevansa aikuisia, jonka vuoksi he eivät ota enää samalla lailla kommentoa vastaan kuin pienempänä lapsena. Vanhemmilla on omat mielipiteet, jotka tulee ottaa huomioon. Isovanhempien mielestä omassa mielipiteessä ei saa olla liian vankkoja, varsinkin jos kyse on heidän lastensa asioista

Aikuisten lasten mielipiteiden kunnioittamisesta ja huomioimisesta huolimatta isovanhemmille on tärkeää luoda lapsenlapsilleen tunne siitä, että mummola on aina mummola.

”Mää luulen niin, että ne (vanhemmat) kuitenkin loppuen lopuksi ymmärtää, että eihän kukaan mummu tahalleen syötä, että ne hammaspeikot tulee. Että sillain kuitenkin mummulla on vähän (...) että tehhään joitakin asioita erillalalla.”

4.2.2 Isovanhempana oleminen ja roolimuuotos vanhemmasta isovanhemmaksi

Isovanhemmaksi tulon ihanuus alkaa isovanhempien mukaan siitä, kun he saivat tietää vasta olevansa tulossa pian isovanhemmiksi. Isovanhemman mukaan asennoituminen isovanhemmaksi alkoi heti sillä hetkellä, kun viesti vauvan syntymästä oli tullut.

”No sehän oli tosissaan mahtava tunne silloin kun saatiin kuulla että nyt on sillä mallilla että on mahdollista että me saahaan lapsenlapsi.”

”Mietinki siinä sitten kuuken aikaan kun join aamukahvia, että nyt juonki sitten aamukahvia ensikerran mummuna.”

Isovanhemmat pitävät isovanhemmuutta oikeutena, jota kaikki hänen ikäisensä ei ole vielä saanut, eikä heillä isovanhemmaksi tulosta ole vielä tietoakaan. Isovanhemmat kokevat sen, että he saavat olla isovanhempia, ihanaksi ja mukavaksi asiaksi. Isovanhemmuus on heidän mielestään elämänriikkaus. Isovanhemmuus on tärkeää ja se merkitsee isovanhemmille paljon. Isovanhempien mielestä isovanhemmuus antaa elämään sisältöä.

"Ihanaa, että saa olla mummu."

"Isovanhemmuus on tärkeä ja ihana asia. Se on rikkaus."

Sukupolvien välinen ketju on keskeisessä osassa isovanhemmuutta. Isovanhemmat eivät ole kokeneet roolimutosta vanhemmasta isovanhemmaksi vaikeaksi. He kokivat isovanhemmaksi tulon luonnolliseksi jatkumoksi vanhemmuudelle. Isovanhemmat kokevat luonnolliseksi asiaksi sen, että heistä tuli isovanhempia oltuaan ensin vanhempia. Isovanhemmaksi tulon mukanaan tuoma muutos, toi heidän mielestään vain lisää kaikkea mukavaa, eikä se vienyt mitään keneltäkään pois. Isovanhemmat pitivät isovanhemmaksi tuloa iloisena asiana, ja ottavat mielellään jatkossakin vastaan iloisia vauvauutisia. Isovanhemmilla ei ole mitään sitä vastaan, että heille tulisi lisää lapsenlapsia, vaan se olisi heistä päinvastoin mukava asia.

"Se muutos ku tuli mummoksi, ni se vaan niin ku toi lissää. Että se ei vieny mitään pois keltään. Että siinä vaan tuli enempi semmosta mukavaa."

Vaikka roolimutosta isovanhemmaksi ei olla koettu vaikeaksi, mietityttää isovanhempaa kuitenkin se, olisiko isovanhemman rooli erilainen, jos hänellä ei olisi enää kouluikäisiä lapsia kotonaan. Isovanhemman omat nuorimmat lapset kun olivat hänen isovanhemmaksi tulon aikoihin alle kouluikäisiä.

"Itellä oli niin pieniä. (...) Ois ollu niinku semmonen tilanne, että omat lapset olis ollu jo isoja tai jopa aikuisia, niin ehkä se mummun rooli ja se ois voinu olla erilainen sitten. Mutta hyvin näinkin on menny. Ja kyllä se yhtä arvokas asia on nyt tai myöhemminkin."

Isovanhemmat kokevat olevansa kokoaikaisesti isovanhempia, mutta myöntävät isovanhemmuuden tunteen korostuvan lastenlasten läsnä ollessa tai muunlaisen yhteydenpidon tapahtuessa. Isovanhemmat kuvailevat isovanhemmuutta kokonaisvaltaiseksi tunnetilaksi. Tosin isovanhemmat myöntävät päivittäisten askareiden ja töiden vievän ajatuksen hetkellisesti pois omasta isovanhemmuudesta, mutta ei se kuitenkaan heidän mielestään vie pois sitä perustunnetta. Isovanhemmat kuvailevat olevansa kokonaisvaltaisesti isovanhempia, se on osa elämää, jonka vuoksi isovanhemmuutta ei voi ulkoistaa, niin että isovanhempia ollaan vain sillä hetkellä kun lapsenlapset ovat läsnä.

"Varmaan oon mummo koko ajan. Että tuollaki ko kauppoilla siellä kansa niin että mummo tästä vähän sukkaa ostelee, pikkusukkaa. Että kyllä se on kokoaikasta. Mutta tietysti sillonko ne tulee niin se sillai korostuu."

Isovanhempien mielestä heidän aikuiset lapset omine lapsineen kuuluvat ehdottomasti isovanhempien perheeseen, vaikka he asuvatkin eri osoitteessa kuin isovanhemmat. Mutta toisaalta isovanhemmat voivat katsoa perheenjäsenikseen kuuluviksi myös omat ja puolisonsa vanhemmat. Isovanhemmat voivat siis katsoa perheenjäsenikseen neljä eri sukupolvea. Lisäksi perheenjäseniksi katsotaan lasten edelliset puoliset, huolimatta välirikosta. Sillä isovanhempien mielestä se, että nämä entiset puoliset ovat heidän lapsenlastensa vanhempia, tekee heistä samalla perheenjäseniään.

"Mun mielestä lapset on ilman muuta ja lapsenlapset. Ei se kato sitä missä ne assuu."

Kaikki isovanhempien lastenlapset ovat biologisia lapsenlapsia, eli lapset ovat biologisesti heidän jälkeläisiään. Tosin isovanhemman lapsen entinen puoliso on perustanut uuden perheen, mutta tähän perheeseen syntyneeseen uuteen vauvaan isovanhemmalla ei ole muodostunut minkäänlaista suhdetta, eikä hän ole vauvaa koskaan edes nähnyt.

Vaikka tällä hetkellä kaikki lapsenlapset ovat biologisia lapsenlapsia, isovanhemmilla ei olisi mitään sitä vastaan, että heidän lapsensa toisivat perheeseen

uuden kumppanin myötä tämän edellisessä suhteessa syntyneitä lapsia. Mahdollinen isovanhempi-lapsenlapsi-suhde heihin muodostuisi isovanhempien mukaan pienen lapsen ehdoilla. Isovanhemmat ottavat uudet lapset omiksi perheen jäsenikseen aikuisten lastensa toiveiden mukaisesti. Isovanhempien mielestä isovanhemmuudessa ei ole tärkeintä biologisuus, vaan se kuinka kanssakäyminen onnistuu ja että se on kaikista mukavaa. Isovanhemmille biologisuutta tärkeämpää on se, että isovanhemman ja perheeseen tulleen uuden lapsen välisen vuorovaikutussuhteen molemmat osapuolet kokevat kanssakäymisen hyväksi, tärkeäksi ja mukavaksi.

”En määhän sitä kyllä ihan tota huononakkaan asiana näähän. Varsinkin jos niillä on joku karriutunu suhde mummulaan, niin täytyyhän lapsella mummula olla. (...) Määhän lähtisin siitä lapsesta, että miten se ite sen kokkee.”

”Mun mielestä ne kuuluu siihen perheeseen mihin ne on niinkö nuoret ottanu ne. Että ilman muuta ne täytyy ottaa silleen ihan tasaväkisenä. (...) Lapsi on aina lapsi.”

Isovanhemmat eivät koe tällä hetkellä tarvetta toimia varaisovanhempiana, vaikka arvostavatkin suuresti niitä isovanhempia, jotka sitä tekevät. Tällä hetkellä isovanhemmat eivät koe, että heillä riittäisi energiaa ja aikaa omilta lapsenlapsiltaan varaisovanhempiana toimimiseen. Toisaalta isovanhemmat kuitenkin uskoivat osallistuvansa varaisovanhempitoimintaan, jos heillä ei olisi omia lapsenlapsia. Isovanhemmat toisaalta kuvailivat isovanhemmuuteen liittyvän tiettyä erityisyyttä. Isovanhemmat haluavat olla omille lapsenlapsilleen täysipäiväinen isovanhempi, jonka vuoksi he myöntävät voivansa toimia vieraille lapsille tukihenkilönä, mutta ei varsinaisesti isovanhemman roolissa.

”En oo ite sitä aatellu, että alakasin kellekkään semmoseksi varamummuksi (...) Mutta ehkä saattasin joku tukihenkilö olla. Mutta en sillain mummun roolissa, ko mun mielestä se mummu on vähän sellanen speciali. Että määhän haluan sitte olla ihan kokopäiväinen mummu näille omille. Mutta jos ei oo omia lapsenlapsia, ja haluaa semmosen, niin ilman muuta. Se on varmasti tosi antosaa ja mukavaa.”

Isovanhemmat kertovat ajattelevansa lapsenlapsiaan usein. Isovanhemmat miettivät esimerkiksi sitä, miten lapsenlapsilla on päivä mennyt ja jokohan lapsenlapsi on oppinut sanomaan uusia sanoja. Isovanhemmat kertoivat myös suunnittelevansa kovasti tulevia yhteisiä hetkiä ja miettivänsä, mitä he silloin voisivat tehdä yhdessä.

"Kyllä niitä ajattellee tosi usiasti. Että kyllä ne niinku on mielessä. Voi melekkeempä sanua, että päivittäin jollaki tavalla."

Isovanhemmat kuvailevat lapsenlapsiaan tärkeiksi ja läheisiksi henkilöiksi, kuin omiksi. Lapsenlapset ovat isovanhemmilleen hyvin rakkaita. Lastenlasten kehitystä on isovanhempien mielestä kiva seurata. Toisaalta isovanhemmat myöntävät olevansa lastenlastensa kanssa tarkempi kuin omien lasten kanssa, mikä johtuu heidän mielestään siitä, että lapsenlapsiin liittyy erityisyys ja isovanhempana heitä haluaa suojella.

"Ne tuntuu hirveen läheisiltä, vähän niinku omilta."

Isovanhemmat totesivat, että isovanhempien arvostaminen on tavallaan opittu tapa. He itse ovat pitäneet aikanaan omia mummoloitaan tärkeänä, kuten myös heidän omat lapsensa ovat pitäneet omiaan. Kaikki isovanhemmat ovat olleet hyvin tiiviisti tekemisissä omien isovanhempiensa kanssa, jos nämä ovat olleet elossa heidän lapsuudessaan. Toisia isovanhempia on tavattu enemmän kuin toisia, mutta kaikilla on ollut isovanhempi, jonka luona ollaan vietetty useita päiviä peräkkäin.

"Kyllä me ollaan pietty sitä aina niin tärkeänä. Joka vaiheessa oon ite pitäny mummolaa niin tärkeänä ja omat lapset on kans pitäny mummolaa tärkeänä. (...) Se on ollu tärkeä vaihe heille ja nytte on tämä ku heillä on lapsia niin se on tärkeä vaihe."

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa oli tarkoitus kuvailla, millaisia kokemuksia isovanhemmilla on isovanhemmuudestaan. Tutkimustulokset osoittavat, että isovanhemmuus on isovanhemmille hyvin merkittävä ja tärkeä asia heidän elämässään. Isovanhemmat kokevat isovanhemmuuden ihanaksi asiaksi ja ymmärtävät isovanhempana olemisen etuoikeutena, jonka heidän omat aikuiset lapsensa ovat heille suoneet. Keskimmaisella sukupolvella onkin hyvin merkittävä rooli isovanhemmuuden toteutumisessa. Isovanhemmat arvostavat suuresti sitä, että heidän lapsensa ovat mahdollistaneet heille isovanhemmuuden syntymisen ja toteutumisen biologisen lapsenlapsen syntymän myötä. Pulkkinen (2002, 162) toteaaakin lapsenlapsen syntymän olevan useille ihmisille hyvin merkittävä asia, sillä rakkaus lapsenlasta kohtaan voi olla aivan ylivertaista.

Isovanhemmuus muodostuu lapsenlapsen ja isovanhemman välisessä vuorovaikutussuhteessa, eli isovanhemmuus perustuu kahden eri sukupolven välisestä vuorovaikutuksesta. Tutkimustulokset kuitenkin osoittavat sen, että keskimmaisella sukupolvella on merkittävä rooli olla vaikuttamassa ja päättämässä siitä, miten isovanhemmuus käytännössä toteutuu. Tutkimustulosten mukaan isovanhemmuudesta puhuttaessa ei kolmatta eli keskimmaista sukupolvea voida jättää huomioimatta. Keskimmainen sukupolvi pystyy päättämään esimerkiksi sen, kuinka usein isovanhemmat voivat nähdä lapsenlapsiaan. Myös Marinin (2002, 113) mielestä keskimmainen sukupolvi on kaikkein tärkeimmässä neuvotteluasemassa isovanhemmuuden käytännön toteuttamisessa. Hänen mukaansa isovanhemmuus ei olekaan aina itsestäänselvyys ja mahdollisuus, vaan se on aktiivisesti luotava suhde, jossa keskipolvea ei voi jättää huomiotta.

Joskus isovanhemmat voivat kokea keskimmaisen sukupolven tekemät ratkaisut epäoikeudenmukaisiksikin. Tämä osoittaa sen, että jos isovanhemmuuden nähdään muodostuvan vain isovanhemman ja lapsenlapsen välisestä vuorovaikutussuhteesta ja kanssakäymisestä, on isovanhemmuus hyvin haavoittuva keskimmaisen sukupolven tekemille päätöksille. Kuten Taipale (2002, 15) tote-

aa isovanhemmuuden kasvavan ja kehittyvän jatkuvasti läheisessä suhteessa lapseen. Tämän vuoksi isovanhempien on tärkeä saada olla säännöllisesti vuorovaikutuksessa lastenlastensa kanssa.

Isovanhemmilla ei ole juridista oikeutta lapsenlapsiin eikä toisaalta lapsenlapsilla isovanhempiinsa, sillä keskipolvi on se, joka päättää (Ijäs 2004, 41). Isovanhemmat pitävätkin tärkeänä sitä, että heillä on hyvät välit lapsenlapsiin ja heidän vanhempiinsa. Myös Ijäs (2004, 41) nostaa esiin sen seikan, että hyvät suhteet lastenlasten vanhempiin on avainasemassa isovanhemmuuden kokemisessa. Sillä jos suhteissa on jännitystä suhteen osapuolten tullessa huonosti toimeen keskenään, vaikuttaa se myös isovanhempien ja lastenlasten välisiin suhteisiin (sama). On myös otettava huomioon se, että yhteydet sukulaisiin ja niistä mahdollisesti syntyvä luottamus ovat ihmisten sosiaalista pääomaa (Pulkinen 2002, 160–161). Tämän vuoksi on tärkeää, että vanhemmat mahdollistavat isovanhempien ja lastenlasten välisen kanssakäymisen. Lapset ja lapsenlapset ovat yleensä isovanhemmille rakkaimpia ihmisiä maailmassa (Pulkinen 2002, 162).

Ristiriitojen ja erimielisyyksien syntyminen on Pulkkisen (2002, 160) mukaan kuitenkin hyvin mahdollista isovanhempien ja lasten perheiden välillä, sillä siellä missä on tunnesiteitä, voivat tunteet velloa. Yhteydenpito sukulaisiin ei olekaan aina palkitsevaa, jos heidän kanssaan sattuu selkkauksia tai esimerkiksi aiheettomalta tuntuvia toisten asioihin puuttumisia (sama). Myös Rotkirch (Väestöliitto, hakupäivä 16.2.2011) huomauttaa vanhempien ja isovanhempien välisten suhteiden olevan tavattoman herkkiä ja paljon mahdollisuuksia erilaisiin ristiriitoihin tarjoavia.

Isovanhempien kokemuksissa korostuu lapsenlapsille annetun ajan tärkeys isovanhemmille itselleen. Isovanhempien mielestä sillä, mitä he tekevät lastenlastensa kanssa ei ole suurta merkitystä, sillä heille on tärkeintä yhdessäolo ja se, että molemmat nauttivat siitä. Marin (2002, 112–113) toteaaakin isovanhempien ja lastenlasten välisissä suhteissa ja toiminnassa olevan keskeistä toiminnan kokemuksellisuus. Lapsen kanssa vietetty yhteinen aika antaa vanhemmalle sukupolvelle mahdollisuuden jakaa lapselle tietoa ja taitoa, mutta myös vasta-

vuoroisesti antaa isovanhemmille mahdollisuuden oppia lapselta uusia asioita ja saada näkökulmia oman historiansa käsittelyyn. Leikki, huumori, ilo sekä lapselta saatu välitön ja varaukseton palaute vahvistavat vanhemman polven elämänuskoa sekä lisäävät terveyttä ja hyvinvointia. (Kalliomaa 2008, 44.) Yhteiskunnan eri toimijoiden tulisikin ottaa huomioon, kuinka he voivat kehittää omia toimintojaan ja palveluitaan niin, että ne tukisivat ja mahdollistaisivat isovanhempien ja lastenlasten yhdessäolon.

Tutkimustulosten mukaan isovanhempien oma työssäkäynti vaikuttaa merkittävästi siihen, kuinka paljon isovanhemmat kokevat voivansa antaa lapsenlapsilleen aikaa. Tästä syystä yhteiskunnan tulisikin tukea paremmin isovanhempien työssäkäynnin ja lastenlasten kanssa yhdessäolon yhteensovittamista. Aivan kuten nyt tuetaan vanhempien työssäkäynnin ja perhe-elämän yhteensovittamista. Isovanhemmuus tulisi nähdä voimavarana, jonka johdosta isovanhemmouden tukeminen työmaailmassa olisi perusteltua. Sillä noin puolet pienten lasten isoäideistä on vielä työelämässä (Pulkkinen 2002, 161).

Yhdellä henkilöllä voi olla samanaikaisesti useita eri rooleja sukupolvienketjussa. Henkilö voi esimerkiksi olla samanaikaisesti yhdessä perheessä isovanhempi ja toisessa perheessä vastasyntyneen lapsen vanhempi. (Kekkonen 2004, 25). Isovanhemmat kokevatkin, etteivät pysty tarjoamaan lapsenlapsilleen riittävästi aikaa, sillä omat kotona asuvat kouluikäiset lapset vaativat oman aikansa työssäkäyvien isovanhempien vapaa-ajasta. Tällaisissa elämäntilanteissa elävien isovanhempien mahdollisuudet viettää aikaa yhdessä lastenlapsiensä kanssa on erilaiset kuin esimerkiksi kahdestaan asuvan eläkeläispariskunnan. Yhteiskunnan olisikin tärkeä tukea sellaisten isovanhempien isovanhemmuetta, joilla on vielä omia pieniä lapsia kotona.

Vaikka nykyajan isovanhempia pidetäänkin aktiivisina ja kiireisinä oman elämän nautiskelijoina, isovanhemmat ottavat tutkimustulosten mukaan edelleen hyvin merkittävässä määrin lastenlastensa hoitovastuuta itselleen. Isovanhempien antamaa apua lastensa perheille voidaan kuvata jopa uhrautuvaksi. Näin kirjoittaa myös Pulkkinen (2002, 162–163), joka toteaa isovanhempien olevan valmiita monenlaisiin uhrauksiin lastenlastensa hyväksi, esimerkiksi ottamalla osan

lapsen hoitotehtävästä itselleen. Myös Sukupolvien ketju -tutkimuksessa todetaan isovanhempien antaman lastenhoitoavun olevan hyvin intensiivistä ja uhrantuvaa, vaikka isovanhemmat olisivat vielä työelämässä mukana (Haavio-Mannila ym. 2009, 57).

Vaikka lapsenlapsia hoidetaankin usein vanhempien omien menojen ja harrastusten vuoksi, Haavio-Mannilan ym. (2009, 58) tekemän tutkimuksen mukaan useimmiten suuret ikäluokat hoitavat lastenlapsiaan, koska haluavat olla heidän kanssaan. Myös tämän tutkimuksen tulosten mukaan isovanhemmat haluavat viettää mahdollisimman paljon aikaa yhdessä lastenlastensa kanssa. Tuloksista ei kuitenkaan ilmene se, kuinka paljon lastenhoidosta johtuu lasten vanhempien avuntarpeesta lastenhoidossa ja kuinka paljon isovanhempien omasta halusta olla yhdessä lastenlastensa kanssa. Toisaalta tutkimustulosten mukaan isovanhemmat joutuvat välillä miettimään, tuleeko heidän olla aina valmiita auttamaan lastensa perheitä. Ijäs (2004, 85) toteaaakin, että isovanhempien on etsittävä ja löydettävä tasapaino oman elämän ja lasten perheisiin osallistumisen välille.

Tutkimustulosten mukaisesti isovanhemmat pitävät isovanhemmaksi tuloa luonnollisena asiana, jonka vuoksi isovanhemmat eivät ole kokeneet roolimutosta vanhemmasta isovanhemmaksi vaikeaksi. Taipaleen (2002, 18) mukaan isovanhemmaksi tulo on isovanhemmille unohtumaton kokemus, johon liittyy usein valtava riemu ja ihmetys. Mutta samalla se tarkoittaa isovanhemmille siirtymistä syrjempään, askel taaksepäin sukupolvien ketjussa, jonka ymmärtäminen ja hyväksyminen saattaa vaatia oman työstämisen (sama). Ijäksen (2005, 112) mielestä isovanhempien onkin tärkeää hyväksyä oma ikänsä ja paikkansa sukupolvien ketjussa. Myönteisesti nähtynä se on elämän suurta rikkautta. Nuoret tarvitsevat vanhempaa polvea, ja vanhempi polvi tarvitsee nuorta polvea elämäntyönsä jatkajaksi ja kehittäjäksi. (sama, 112–113). Isovanhemmuus on aikuisen ihmisen elämässä uusi, uskomaton kokemus (Taipale 2002, 52.)

Tutkimustulokset osoittavat, että isovanhemmuuteen liittyvissä asioissa on tietynlaista jatkuvuutta sukupolvelta toiselle. Esimerkkinä omien isovanhempien arvostaminen ja tärkeänä pitäminen. Tulosten mukaan tutkimukseen osallistu-

neille isovanhemmille heidän omat isovanhempansa ovat olleet aikoinaan hyvin tärkeitä ihmisiä. Tämän vuoksi isovanhemmat kokivat tärkeäksi, että heidän omilla lapsillaan on/oli läheinen suhde heidän isovanhempiinsa ja että heillä itsellään on läheinen suhde omiin lapsenlapsiinsa. Jatkuvuutta oli havaittavissa myös isovanhempien tavassa auttaa lapsiaan lapsenlapsien hoidossa. Aikaisemmat sukupolvet ovat ottaneet samalla lailla vastuuta lastenlasten hoidosta päivittäin aivan kuten isovanhemmat tekevät nyt omien lastenlastensa kanssa.

Tutkimuksessa ei noussut esiin viitteitä sukupolvikuilusta. Kuten Rönkkö (2003, 91) toteaa nykyisistä isovanhempien ja lastenlasten välisistä suhteista tulleen aikaisempaa tasa-arvoisempia ja vuorovaikutuksellisempia. Tähän tulokseen pääsin tässäkin tutkimuksessa. Tutkimustulosten mukaan isovanhemmuus on isovanhempien mielestä aitoa kaveruutta isovanhemman ja lapsenlapsen välillä. Isovanhemmat haluavat olla kavereita lapsenlapsilleen ja tarvittaessa aina tukena omille lapsilleen ja näiden puolisoille. Tämän tutkimuksen tuloksia vahvistaa myös Rönkön (2003, 92) väittäminen siitä, että vanhemman sukupolven auktoriteetti on vähentynyt ja osapuolet lastenlasten ja isovanhempien välisissä suhteissa ovat aikaisempaa tasavertaisempia. Tutkimustulosten mukaan isovanhemmat haluavat olla lastensa tukena ystävänä eivätkä vain ylhäältä päin neuvoja ja ohjeita jakavana auktoriteettina.

Korhosen (2006, 55) mukaan sukupolvien välinen sukupolvisopimus onkin viime vuosikymmenien saatossa muuttunut. Tällä metaforallisella sopimuksella Korhonen tarkoittaa tiettyä aikana ja tietyssä kulttuurissa vallitsevaa käsitystä siitä, miten aikuisten tulee kohdella lapsia ja miten lapset voivat suhtautua aikuisiin. Vanhassa sopimuksessa lapsi katsoo aikuista (auktoriteettia) alhaalta ylös, usein jopa pelonsekaisesti, kun taas uudessa sopimuksessa aikuinen kääntyy (kumartuu) lapsen puoleen kuunnellen ja kysellen. (Sama.) Tutkimustuloksissa näkyi tämä historiallinen muutos. Isovanhempien kokemukset omista isovanhemmista sisälsivät kaverillisen suhteen lisäksi myös vahvoja auktoriteettisuhteita. Omille lapsenlapsilleen isovanhemmat haluavat kuitenkin olla kavereita. Lastenlasten ja isovanhempien välinen suhde ei siis ole nyt samanlainen kuuliaisuussuhde kuin vielä esimerkiksi 1950-luvulla (Korhonen 2006, 57).

Mummola-käsitteeseen isovanhemmat liittävät tiettyä erityisyyttä, jotain arkikodista poikkeavaa. Tutkimustulosten mukaisesti mummolassa olo eroaa kotioloista, vaikka molemmissa arkea eletäänkin suhteellisen saman lailla. Isovanhemmat haluavat ja pyrkivät kunnioittamaan aikuisten lastensa mielipidettä lasta koskevissa asioissa. Mutta kuten Ijäs (2005, 110) toteaa, ei isovanhempien ole aina syytä muuttaa omia arvojaan ja elämäntapojaan nuoren sukupolven mukaan, sillä sukupolvien erot saavat säilyä ja on myös tärkeää, että ne ovat olemassa. Tutkimustulosten mukaan isovanhemmat eivät kuitenkaan halua kävellä lastensa periaatteiden, arvojen ja mielipiteiden yli, vaan pyrkivät aina keskustelun kautta pääsemään kaikkia osapuolia miellyttävään lopputulokseen. Tutkimustulokset osoittavat siis sen, ettei isovanhemmuus ole jyrkkä auktoriteettisuhde lapseen ja lapsenlapsiin, vaan se on vuorovaikutussuhde, jonka osapuolet ovat keskenään tasavertaisia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö isovanhempia arvostettaisi ja kunnioitettaisi, kuten myös Rönkkö (2003, 91) huomauttaa. Tuloksissa ilmeneekin se, että isovanhemmat kokevat olevansa lapsilleen tärkeitä lasten kysyessä heiltä neuvoja ja mielipidettä. Neuvojen antamiseen liittyy siis vahvasti isovanhempia voimaannuttavia piirteitä, koska sillä tavoin isovanhemmat voivat kokea olevansa toiselle ihmiselle tärkeitä.

Kuten Rönkön (2003, 92) tutkimuksessa, myös tässä tutkimuksessa todetaan isovanhemman ja lapsenlapsen välisen suhteen sisällön muuttuvan lapsenlapsen elämänvaiheiden ja kehityksen mukana. Isovanhemmat kokivat, että lasten kasvaessa mahdollisuudet touhuta heidän kanssaan lisääntyvät. Toisaalta isovanhempien lapsenlapset ovat kaikki, yhtä alakouluikäistä lasta lukuun ottamatta alle kouluikäisiä, joten tutkimukseen osallistuneilla isovanhemmilla ei ole vielä kokemusta teini-ikäisen lapsenlapsen isovanhempiana olemisesta. Hermanson (2006, 34) toteaaakin, että lapsen tullessa nuoruusikään häntä ympäröivien aikuisten pitää kehittyä, sillä pikkulasten isovanhemmilta vaaditaan eri asioita kuin murrosikäisen isovanhemmilta. Hermanson myös nostaa esiin sen seikan, että nuori on alkanut jo solmia omia ihmissuhteita. (Sama.) Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että nämä ihmissuhteet vaativat oman aikansa nuoren elämästä, joten nuoret eivät välttämättä vietä enää yhtä paljon aikaa isovanhempiensa kanssa kuin varhaislapsuudessa tekivät.

Tutkimustulosten mukaan isovanhemmat pyrkivät pitämään kaikkia lapsenlapsiaan samanarvoisina. Ijäs (2004, 35) kuitenkin huomauttaa, että vaikka oikeudenmukaisuuden ja tasapuolisuuden tavoite on tärkeä, on sen toteuttaminen haasteellista. Tähän vaikuttavat Ijäksen mukaan esimerkiksi lapsen ikä, sukupuoli, luonteenpiirteet, harrastukset, välimatkat, vanhempien elämäntilanne ja suhde isovanhempiin sekä sairaudet ja monet muut seikat. Nämä eri tekijät voivat vaikuttaa siihen, että isovanhempien katsotaan asettavan toisen lapsenlapsen toisen edelle. Mutta tämän tutkimuksen tuloksissa ei ilmene, kuinka paljon todellisuudessa nämä seikat vaikuttavat siihen, miten isovanhemmat kohtelevat lapsenlapsiaan. Tulokset osoittavat vain sen, että isovanhemmat haluavat pitää lapsenlapsiaan samanarvoisina, mutta myöntävät samassa yhteydessä lastenlastensa olevan kaikkien eriluontoisia.

Vaikka isovanhemmat eivät koe mitään varaisovanhempiana tai uusperheen isovanhempiana toimimista vastaan, korostuu isovanhempien kokemuksissa biologisen siteen ihmeellinen merkitys ja tärkeys lapsenlapseseen. Myös Pulkkinen (2002, 160) toteaa biologisella siteellä sukulaisiin olevan kummallinen merkitys. Tutkimustulokset osoittavat, että mikäli isovanhemmalla on omia biologisia lapsenlapsia, haluavat isovanhemmat panostaa täysillä heihin eivätkä tästä syystä koe tarvetta toimia vieraille lapsille varaisovanhempina. Marin (2002, 113) toteaaakin, että yhteiskunnallinen isovanhemmuus eli varaisovanhempiana toimiminen on oiva tapa päästä kokemaan isovanhemmuuden ilot ja surut heillä, joilla ei ole omia lapsia tai lapsenlapsia.

Toisaalta tutkimustulokset kuitenkin osoittavat, että isovanhemmat ovat valmiita toimimaan isovanhempina lapsille, jotka tulevat perheeseen uusperhekuvioiden myötä. Uusperhetilanteissa isovanhempien mielestä biologisella siteellä ei ole merkitystä isovanhemmuuden kokemiseen, vaan tärkeintä on aikuisten lasten halu ottaa lapsi perheeseen ja se, miten pieni lapsi haluaa suhteen uuteen isovanhempaan muodostuvan. Toisaalta uusperheen isovanhemmuutta koskevat tutkimustulokset osoittavat, että kiintymyssuhde biologisiin lapsenlapsiin on vahvempaa kuin uusperheen lapsenlapsiin (Kasurinen & Väisänen 2005, 29). Uusperheen isovanhemmuuteen liittyy siis sellaisia haasteita, joita biologiseen isovanhemmuuteen ei liity. On otettava huomioon myös se, ettei tähän tutki-

mukseen osallistuneilla isovanhemmilla ole henkilökohtaista kokemusta uusperheen isovanhemmuudesta.

Tämän tutkimuksen tulokset tukevat sitä ajatusta, että jokainen isovanhempi toteuttaa omaa isovanhemmuuttaan omalla valitsemallaan tavalla. Siihen vaikuttavat isovanhempien oma elämäntilanne, välimatkat, lapsenlapsen ja isovanhemman ikä sekä isovanhempien suhde omiin aikuisiin lapsiinsa ja heidän puolisoihinsa. Mutta toisaalta isovanhempien omat lapsuuden aikaiset kokemukset omista mummoloista ovat tavallaan vaikuttamassa siihen, kuinka he nyt itse toimivat isovanhempina. Isovanhemmat haluavat tarjota lapsenlapsilleen elämyksiä. Isovanhemmat toivovat elämysten olevan sellaisia, joita lapsenlapset voivat muistella vielä aikuisenakin. Ijäs (2006, 53) mukaan yhdessäolosta jää arvokkaita ja rakkaita muistoja niin lapsenlapsille kuin isovanhemmille itselleen.

Tutkimustulosten mukaan isovanhemmuus on hyvin merkityksellistä isovanhemmille itselleen. Isovanhemmat kokevat isovanhemmuuden olevan arvokas ja tärkeä asia niin heille itselleen kuin lapsenlapsilleen. Marin (2002, 112–113) toteaaakin isovanhempien toiminnan kokemuksellisuuden luovan isovanhemmuudesta valtavan voimavaran niin isovanhemman ja hänen perheensä kuin yhteiskunnan kannalta. Sinnemäki (2005, 17) kuvaa isovanhemmuuden olevan sosiaalista pääomaa, jota ovat myös perheen sisäinen luottamus, hyvä vuorovaikutus ja isovanhempien osallistuminen yhteiseen toimintaan. Tästä syystä on erityisen tärkeää, että kaikki yhteiskunnan eri toimijat pyrkivät toiminnassaan mahdollisuuksien mukaan tukemaan isovanhemmuuden toteutumista.

6 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Tutkimuksen luotettavuus- ja eettisyyskysymykset ovat koko tutkimusprosessin ajan läsnä. Erityisesti kasvotusten tapahtuvassa haastattelussa eettiset ongelmat ovat erityisen monitahoisia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 19.) Kuten Tuomi (2007, 143, 145) kirjoittaa tutkimuksen eettisten kysymysten olevan koko tutkimustoiminnan lähtökohta ja ne koskevat tutkijan kaikkea toimintaa niin tutkimusaiheen valinnassa, aineiston hankinnassa kuin raportoinnissa. Tuomen (2007, 145) mukaan ihmisoikeudet muodostavat ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan. Tutkittavien suoja edellyttää tutkijaa selvittämään osallistujille tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit sillä tavoin, että he pystyvät ne ymmärtämään (sama).

Tutkittavien suojaan kuuluu myös osallistujien vapaaehtoinen suostumus. Vapaaehtoisuus tarkoittaa käytännössä sitä, että yksilöillä on oikeus kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen, keskeyttää mukanaolonsa milloin tahansa tutkimuksen aikana, kieltää jälkikäteen itseään koskevan aineiston käyttö tutkimusaineistona ja heillä on myös saada tietää nämä oikeutensa. Tutkijan tulee varmistaa, että antaessaan suostumuksensa osallistuja tietää, mistä tutkimuksessa on kyse. (Tuomi 2007, 145.) Näin tein myös tässä tutkimuksessa.

Kerroin haastateltaville tarkoin ennen haastattelua mitä haastatteluissa ja sen jälkeen tuli tapahtumaan. Kerroin heille tallentamani haastattelut digitaalisella sanelukoneella heidän suostumuksellaan. Kerroin haastattelujen jälkeen litte-roivani haastatteluista saadun, tallennetun aineiston, sillä näin sen jatkokäsittely oli helpompaa. Kerroin myös hävittäväni niin tallennetun haastatteluaineiston kuin litteroidun materiaalin asiaan kuuluvalla tavalla heti kun aineiston säilyttäminen ei ollut enää tarpeellista tutkimuksen toteuttamisen kannalta. Ennen haastattelua tutkimuksen eettisyyden takaamiseksi kerroin haastateltaville myös heidän oikeutensa vastata haluamallaan tavalla esitettyihin kysymyksiin ja että, heillä oli oikeus lopettaa haastattelu milloin vain. Näin halusin varmistaa haastateltavien vapaaehtoisuuden ja tutkimuksen eettisyyden toteutumisen.

Tutkittavien suoja velvoittaa tutkijaa turvaamaan osallistujien oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumisen. Osallistujille ei saa aiheuttaa vahinkoa tai kipua, heidän hyvinvointinsa on asetettava kaiken edelle ja mahdolliset ongelmat on otettava huomioon jo etukäteen. Tutkimuksen eettisyyttä tukee myös se, että tutkimustiedot ovat luottamuksellisia. Tutkimuksen yhteydessä saatuja tietoja ei luovuteta ulkopuolisille, eikä tietoja käytetä muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen. Tutkijan on huolehdittava siitä, että osallistujat pysyvät nimettöinä, joten tutkimusaineistoa on käsiteltävä siten, että osallistujien nimettömyys voidaan taata. Tutkimuksen eettisyyden kannalta oleellista on, että tutkimukseen osallistujilla on oikeus odottaa tutkijan noudattavan lupaamiaaan sopimuksia. (Tuomi 2007, 145–146.)

Tässä tutkimuksessa käsiteltiin hyvin henkilökohtaisia asioita, jonka vuoksi koin tutkittavien suojaan liittyvien osallistujien oikeuksien toteutumisen turvaamisen erittäin tärkeäksi. Tästä syystä olen esimerkiksi muuttanut tutkimusraportissa käyttämiä nimiä haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi. Tutkimusaineistoa käsittelin, säilytin ja tuhosin asiaan kuuluvalla tavalla tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden takaamiseksi. Esimerkiksi haastatteluista saadun aineiston hävitin heti, kun olin hyödyntänyt sen tutkimustulosten ja johtopäätösten aikaan saamiseksi ja koin aineiston säilyttämisen tarpeettomaksi.

Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden takaamiseksi haastatteluista saatu materiaali litteroidaan mahdollisimman sanatarkasti virhetulkintojen välttämiseksi (ks. Hirsjärvi & Hurme 2008, 142). Näin tein myös tämän tutkimuksen aikana. Käytin litterointiin paljon aikaa, sillä halusin varmistaa tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden toteutumisen kirjoittamalla huolellisesti haastatteluista saatu materiaali kirjalliseen tekstimuotoon. Tutkimuksen edetessä koin perusteellisen ja huolellisen työskentelyni aineistoa litteroidessani auttaneen tutkimustulosten ja johtopäätösten tekemisessä. Tutkimusaineistoon oli helppo palata aina uudelleen, mikäli halusin kiinnittää asiayhteyksistään irrotetut asiat takaisin asiakokonaisuuksiin. Tämän koin vaikuttaneen suoraan tutkimuksen luotettavuuteen ja eettisyyteen, sillä näin toimiessani pystyin paremmin varmistamaan etten tehnyt virhetulkintoja.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa ei ole olemassa mitään yksiselitteistä ohjeita (Tuomi & Sarajärvi 2002, 135). Kaikkien yleisesti käyttämien luotettavuuden arviointitapojen puuttumisesta huolimatta tutkimuksen luotettavuuden arviointi jollain tavoin on tutkimuksen onnistumisen kannalta merkityksellistä. Hirsjärven ym. (2009, 232) mukaan yksi usein käytetty tapa tutkimuksen luotettavuuden parantamiseksi on tutkijan tarkka selonteko tutkimuksen kaikista vaiheista. Tutkijan tulee siis kertoa lukijoilleen mahdollisimman tarkasti mitä tutkimuksessa on tehty ja miten saatuihin tuloksiin on päästy (sama). Vaikka luotettavuuden arviointia tapahtuu erikseen tutkimuksen jokaisessa vaiheessa, tulee tutkimusta arvioida myös kokonaisuutena (Tuomi & Sarajärvi 2002, 135). Koska tutkimuksen luotettavuuden arviointi on läsnä koko tutkimusprosessin ajan, tätä tutkimusta tehtäessä oli tärkeää pohtia tarkoin jokaista tutkimuksen tekoon vaikuttavaa päätöstä luotettavuuden takaamiseksi.

Laadullisissa tutkimuksissa pääasiallinen luotettavuuden kriteeri on tutkija itse, sillä laadullisissa tutkimuksissa tutkija on tutkimuksensa yksi keskeisimpiä tutkimusvälineitä. Tämän vuoksi luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. (Eskola & Suoranta 2001, 210.) Tutkimuksen luotettavuuteen voidaan päästä tutkijan hallitulla subjektiivisuudella. Tutkijan tulee olla tietoinen siitä, että tutkimukseen tekoon vaikuttavat tahtomattaankin tutkijan oma subjektiivisuus, hänen aikaisemmat tietonsa ja odotuksensa. (Syrjälä ym. 1994, 122.)

Tässä tutkimuksessa hallitulla subjektiivisuudella tarkoitetaan sitä, että olen tutkijana tiedostanut omakohtaisen kokemukseni isovanhemmuudesta vaikuttaneen väistämättäkin tutkimusentekoon. Mutta tiedostamalla tämän, koin pysyneeni välttämään oman subjektisuuteni liiallisen vaikuttamisen tutkimuksen kulkuun. Tähän pääsin esimerkiksi sillä, etten antanut omien ennakoasenteiden ja mielipiteiden vaikuttaa liikaa, vaan kunnioitin haastatteluista saatua tutkimusaineistoa ja otin aineiston vastaan juuri sellaisenaan, kun se oli. Pyrin tietoisesti olemaan arvottamatta itse isovanhempien esiintuomia asioita.

Hallittuun subjektiivisuuteen liittyy mielestäni vahvasti tutkijan oma ihmiskäsitys. Mielestäni se millaisena tutkija ihmiset näkevät, vaikuttaa siihen miten tutkija kohtaa haastateltavat ihmisinä. Minä henkilökohtaisesti ymmärrän ihmiset holis-

tiseksi kokonaisuudeksi. Holistisissa ihmiskäsityksissä ihminen nähdään kokonaisuutena, joka muodostuu kolmesta osasta, eli tajunnallisuudesta, kehollisuudesta ja situationaalisuudesta (Rauhala 2005, 20, 28, 32). Ymmärrän ihmisen rakentavan omia mielipiteitään omien aikaisempien kokemustensa, oppimansa sekä luonteensa ja temperamenttinsa kautta. Mutta ymmärrän myös ihmisen henkilökohtaisten ja sisäisten seikkojen lisäksi ympäristöstä johtuvien tekijöiden vaikuttavan, siihen miten ihminen kokee ja tulkitsee asioita.

Tässä tutkimuksessa oma ihmiskäsitykseni mukaisesti kunnioitin ja arvostin jokaisen isovanhemman henkilökohtaisia kokemuksia. Holistisen ihmiskäsityksen mukaisesti ymmärrän, että eri isovanhemmat toteuttavat omaa isovanhemmuuttaan erilalla ja isovanhempien kokemukset isovanhemmuudesta ovat erilaisia ja samalla yhtä arvokkaita. Situaationalisuuden vuoksi ymmärsin, että haastattelutilanteissa ollessani vuorovaikutuksessa haastateltavien kanssa omat kokemukseni kohtasivat haastateltavien kokemukset. Tästä syystä pyrin välttämään kaikenlaisen syyllistämisen ja kunnioittamalla kaikenlaista isovanhemmuutta mahdollistamalla isovanhemmille avoimuuden.

Tutkimuksen luotettavuuden takaamiseksi tutkijan on tästä syystä annettava lukijoille riittävästi tietoa siitä, miten tutkimus ja esimerkiksi haastattelut on tehty (Tuomi 2007, 152; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 232). Tähän viittaavat myös Tuomi ja Sarajärvi (2002, 138) kirjoittaessaan, että lukijat voivat arvioida tutkimuksen tuloksia, mikäli tutkija on antanut heille riittävästi tietoa tutkimuksen kulusta. Tutkimuksen luotettavuus koskee koko tutkimusprosessia, jonka vuoksi pyrin tutkijana kuvailemaan lukijoille tutkimuskulun ja perustelemaan heille tekemäni ratkaisut riittävän yksityiskohtaisesti tutkimuksen alusta loppuun asti.

7 POHDINTA

Tutkimuksen analysointivaiheessa minulle tutkijana selveni yksi isovanhemmuuden oleellisesti sisältyvä seikka, jota en ollut ajatellut aikaisemmin. Olin kyllä pohtinut sitä, kuinka kaikilla isovanhemmillä on omat isovanhemmat ja sen vuoksi kaikilla on jonkinlaista kokemusta isovanhemmista, mutta asiaa voidaan tarkastella myös toisesta suunnasta. Me kaikki olemme joidenkin isovanhempien lapsenlapsia. Olemme sitten 1- tai 100-vuotiaita, olemme jonkun ikioma lapsenlapsi. Tämän seikan oivaltaminen oli mielestäni hyvin tärkeää, jotta pystyin ymmärtämään isovanhemmuuden kokonaiskuvan. Sillä mielestäni omat kokemuksemme lapsenlapsena olosta vaikuttavat väistämättämmekin siihen, kuinka toimimme isovanhempina ja kuinka suhtaudumme omiin lapsenlapsiimme.

Päätin tehdä opinnäytetyön yksin, koska koin perheellisenä voivani suunnitella paremmin tutkimuksen teon oman aikatauluni mukaiseksi. Jälkeenpäin voin todeta, että omaan tahtiin työn tekeminen hidasti merkittävästi työn valmistumista. Olisin selvästi tarvinnut jonkun työparin, joka olisi pitänyt prosessin käynnissä koko ajan oman aikataulunsa vuoksi. Mutta koska kukaan ei ollut velvoittamassa minua tekemään työtä, työn eteenpäin saattaminen siirtyi muiden pakollisten askareiden ja tehtävien vuoksi. Parityöskentelyn etuina olisi ollut myös se, että kahden tutkijan myötä olisi voinut syntyä keskustelua ja näin ollen näkökulma olisi voinut laajentua. Toisaalta taas nautin suuresti, että sain pohtia asioita syvällisesti ja monelta eri näkökulmasta itsekseni. Positiivista opinnäytetyöprosessissäni oli myös se, etten kokenut missään vaiheessa motivaation puutetta huolimatta prosessin pitkästä kestosta. Nautin tutkimuksen teosta suuresti, sillä koin aiheen hyvin mielenkiintoiseksi.

Teemarungon muotoilu oli aika ajoin vaikeaa, sillä kaikki isovanhemmuutta koskevat ja haastatteluissa käsiteltäväksi valitut asiat liittyivät niin vahvasti toisiinsa. Koska kaikki tutkimuksen viitekehyksessä mainitut isovanhemmuuteen liittyvät asiat linkittyivät jollakin tavalla toisiinsa, oli tästä syystä vaikea päättää, mitä asioita käsiteltäisiin kunkin teeman alla. Teemahaastattelu haastattelumuotona

antoi kuitenkin minulle tutkijana vapauden muokata käsiteltävien aiheiden järjestystä vielä haastattelutilanteessa. Teemahaastattelu haastattelumuotona tämänkaltaisen ilmiön kuten isovanhemmuuden käsittelyssä olikin mitä loistavin, sillä se mahdollisti asioiden käsittelyn juuri siinä järjestyksessä, mikä kussakin haastattelutilanteessa oli luontevinta, ja näin ollen kaikki käsiteltävinä olleet teemat saatiin käsiteltyä jouhevasti ilman turhia ajatuskatkoksia ja asiasta toiseen hyppäämisiä.

Tutkimuksen viitekehystä muotoillessani ja kirjallisuuteen tutustuessani, koin tarkoituksenmukaiseksi ottaa teemahaastattelun alkuun käsiteltäväksi asiaksi isovanhempien mielikuvan isovanhemmuudesta. Tarkoitukseni oli käsitellä ensin isovanhempien mielikuvaa isovanhemmuudesta ja vasta sitten käsitellä sitä, miten he itse henkilökohtaisesti toteuttavat omaa isovanhemmuuttaan. Tein näin siitä syystä, että isovanhemmuutta koskevan kirjallisuuden mukaan ihmisten mielikuva isovanhemmuudesta voi erota siitä, miten he toteuttavat omaa isovanhemmuuttaan. Käytännössä en kuitenkaan saanut vastauksista mitään eroavaisuutta, vaan isovanhemmat vastasivat mielikuvaa koskeviin kysymyksiin samalla lailla kuin isovanhemmuuden toteuttamista koskeviin kysymyksiin. Uskon tämän johtuvan siitä, että isovanhemmat olivat haastattelutilanteeseen tullessaan valmistautuneet käsittelemään juuri heidän omaa isovanhemmuuttaan ja kokemuksiaan siitä, joten he eivät kyenneet ensimmäisenä pohtimaan isovanhemmuutta yleisellä tasolla. Haastatteluihin osallistuneet isovanhemmat vastasivat siis oman kokemuksensa perusteella, vaikka tarkoitukseni oli käsitellä alkuun isovanhemmuutta yleisesti. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut mielestäni tutkimuksen onnistumiseen millään lailla, sillä vastauksista ilmeni kaikki tutkimustehtävän kannalta oleellinen ja tärkeä.

Parihaastattelu haastattelumuotona isovanhemmuutta koskevassa tutkimuksessa oli mielestäni mitä oivallisin haastattelumuoto. Minulla ei ollut aikaisempaa kokemusta parihaastattelusta toisin kuin yksilöhaastattelusta. Parihaastattelu haastattelumuotona oli mielestäni mielenkiintoinen ja monipuolinen. Useista häiriöistä ja keskeytyksistä huolimatta koin isovanhempipariskunnan haastattelun hyvin antoisaksi. Uskon saaneeni heiltä laajemman aineiston parihaastatteluna kuin mitä olisin saanut yksilöhaastatteluina. Parihaastattelun etuna mieles-

tä oli se, että toisen isovanhemman vastatessa toiselle isovanhemmalle jäi aikaa miettiä omaa vastaustaan. Heillä ei siis tarvinnut olla heti valmista vastausta annettavanaan, vaan heillä oli aikaa miettiä ja näin ollen vastauksista tuli kattavampia. Voihan toki olla, että toisen vastauksen aikana saattoi toisella oma vastaus unohtua. Koin hyväksi myös sen, että isovanhemmat eivät turhaan myötäilleet toistensa vastauksia, vaan uskalsivat esittää omat eriävätkin mielipiteet. Tämä vaikuttaa mielestäni positiivisesti tutkimuksen luotettavuuteen, sillä koin haastateltavien vastauksien olevan aitoja.

Koin myös hyväksi asiaksi tutkimuksen luotettavuuden kannalta sen, etteivät isovanhemmat hoppuilleet ja kiirehtineet vastauksissaan, vaan käyttivät vastauksiin aikaa ja pohtivat todella mitä vastaisivat. Olen myös tyytyväinen siihen, että molemmat isovanhemmista vastasivat jokaiseen kysymykseen ja kertoivat oman näkemyksensä ja kokemuksensa kustakin asiasta, mikä ei ollut mielestäni itsestään selvyyttä haastattelun myöhäisen ajankohdan vuoksi. Isovanhempien tuli nimittäin pian alkaa valmistaa lapsenlastaan nukkumaan. Kaikista ulkopuolisista häiriötekijöistä huolimatta koin isovanhempien olleen täysin motivoituneita haastattelun kysymyksiin vastaamisessa. Myös yksilöhaastatteluun osallistuneen isoäidin koin olleen erittäin motivoitunut käsittelemään omaa isovanhemmuuttaan haastattelutilanteessa. Hän oli myös pystynyt valmistautumaan käsiteltäviin asioihin etukäteen, sillä olin antanut hänelle haastattelun teemarungon nähtäväksi ennen haastattelua. Isovanhempipariskunnalle en voinut antaa teemarunkoa nähtäväksi etukäteen, koska en ollut tavannut heitä ennen varsinaista haastattelutilannetta.

Tätä tutkimusta tehdessäni nousi esiin monia uusia tutkimusaiheita, jotka koskettavat isovanhemmuutta. Itseäni henkilökohtaisesti kiinnostaisi suuresti jatkaa saman tutkimustehtävän parissa sellaisten isovanhempien kanssa, joilla on omia biologisia tai muun perheyhteyden myötä perheisiin tulleita lapsenlapsia, mutta jotka eivät saa olla lapsenlapsiin yhteydessä keskimmäisen sukupolven päätöksellä tai jostakin muista isovanhemmista johtumattomista syistä. Minua kiinnostaisi tietää, miten tällaisessa tilanteessa olevat isovanhemmat kuvailevat omaa isovanhemmuuttaan ja mikä merkitys isovanhemmuudella on heille itselleen. Lisäksi minua kiinnostaisi tietää, eroaisivatko tutkimustulokset tämän tut-

kimusaineiston kanssa, jos haastateltavaksi olisi valittu isovanhempia, joilla on suuri määrä biologisia lapsenlapsia. Ei ole nimittäin mitenkään tavatonta, että isovanhemmillä on lähes viisikymmentä lastenlasta. Millaisia kokemuksia näillä isovanhemmillä olisi kertoa omasta isovanhemmuudestaan.

Tämän opinnäytetyöprosessin aikana koin oppineeni entisestään arvostamaan ja kunnioittamaan toisen ihmisen henkilökohtaista, subjektiivista kokemusta ja mielipidettä. Opinnäytetyön teon kaikissa vaiheissa korostui se seikka, että jokainen ihminen kokee, tuntee ja muistaa omalla tavallaan eri tilanteet ja tapahtumat. Jokainen ihminen perustelee tapahtumiansa oman tietämyksensä ja elämäkokemuksensa kautta. Ihmisten oma henkilökohtainen historia, eletty elämä ja ympäristön vaikutukset ihmiseen ovat mielestäni asioita, jotka vaikuttavat ihmisen tapaan ymmärtää ja selittää nykyhetkeä. Menneisyyden kokemusten vaikutus on joskus tiedostettua, joskus tiedostamatonta. Nämä ovat asioita, joita opin tämän tutkimusprosessin aikana.

Omat henkilökohtaiset oppimistavoitteeni liittyivät vahvasti sosiaalialan kompetensseihin. Isovanhemmuus on hyvin henkilökohtainen ja intiimi asia, jonka vuoksi eettinen osaaminen tässä tutkimusprosessissa oli mielestäni keskeistä. Eettisyys liittyy myös ihmisten ainutkertaisuuteen ymmärrykseen, joka tässä tutkimuksessa toteutui esimerkiksi siinä, että tutkijana ymmärsin isovanhemmuuden olevan aina yksilöllinen kokemus. Asiakastyöosaaminen näkyi tässä tutkimuksessa siinä, että tutkijana pyrin tunnistamaan omaa ihmiskäsitystäni koko tutkimusprosessin ajan. Kohdatessani erilaisia isovanhempia opin ymmärtämään mahdollisuuksien mukaan heidän kokemusmaailmaansa koskien isovanhemmuutta ja sitä mikä merkitys isovanhemmuudella on heille itselleen. Tämä oppi ja ymmärrys auttavat minua toimimaan tulevissa työtehtävissäni kaikkien eri asiakasryhmien kanssa.

Tutkimusprosessin aikana saamani kokemus ja tieto auttavat minua tulevana sosionomina löytämään ja vahvistamaan isovanhemmuuteen liittyviä eri asiakasryhmiä voimaannuttavia tekijöitä. Tekemällä itselleni näkyväksi isovanhemmuuteen liittyviä voimaannuttavia ja voimaantumista uhkaavia riskitekijöitä osaan suhtautua kriittisesti yhteiskunnan rakenteissa ja sosiaalialan palvelujär-

jestelmässä oleviin rakenteellisiin epäkohtiin. Opinnäytetyön prosessin aikana saamani tietotaito lisäsi myös tutkimustyöhön sekä palvelujen kehittämiseen liittyvää osaamistani. Opin prosessin aikana sen, että kaikissa sosiaali- ja terveysalan toimintaympäristöissä voidaan pyrkiä tavoitteellisesti tukemaan isovanhemmuutta, ja että isovanhemmuuteen liittyvien palvelumuotojen kehittäminen on todella tärkeää, jotta isovanhemmuuteen liittyviä voimavaroja ei hukattaisi tulevaisuudessa yhtä paljon kuin vielä tehdään.

Isovanhemmuus on yhteiskunnan sosiaalista pääomaa. Tutkimustulokset, tämä mukaan lukien osoittavat isovanhemmuuteen liittyvien tekijöiden vaikuttavan usein positiivisesti niin lapsiin, vanhempiin kuin isovanhempiin. Siitä huolimatta suomalainen lainsäädäntö ei huomioi millään lailla isovanhemmuutta. Isovanhemmuutta koskevassa kirjallisuudessa (esim. Pulkkinen 2002, 163; Sinnemäki 2005, 12) ihmetellään suuresti sitä, kuinka suomalaisella yhteiskunnalla voi olla varaa olla hyödyntämättä isovanhemmuuteen liittyvää sosiaalista pääomaa. Ihmettelen itse ihan samaa asiaa. Kuten Sinnemäki (sama) toteaa, isovanhemmudella voi olla jopa terveyttä edistäviä vaikutuksia. Sinnemäki toteaa myös että yhteiskunnan eri tasoilla toimivien päättäjien tulisi olla tietoisia isovanhemmuden mahdollisuuksista ja haasteista. Eri toimijoiden tiedostaessa isovanhemmuden olevan yhteiskunnan vahva sosiaalinen pääoma, he voivat edistää isovanhemmuden toimintakenttää (sama). Olen Sinnemäen kanssa samaa mieltä yleisen tietoisuuden lisäämisen tärkeydestä ja tästä syystä koen tämän opinnäytetyön tulokset merkittäviksi. Mielestäni suomalaisen yhteiskunnan on korkea aika alkaa hyödyntämään isovanhemmuuteen liittyvää sosiaalista pääomaa.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. 2001. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino, 83
- Arajärvi, T. 1995. Hyvä isovanhemmuus. Porvoo: WSOY, 6, 45–46, 54–55
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Tampere: Vastapaino, 210
- Haavio-Mannila, E., Majamaa, K., Tanskanen, A., Hämäläinen, H., Karisto, A., Rotkirch, A. & Roos, JP. 2009. Sukupolvien ketju – Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 3, 9, 57–58
- Hermanson, E. 2006. Nuori – Lapsi aikuisen vaatteissa? Teoksessa Hermanson, E. & Martsola, R. Aikuinen vanhemmuus – Katoavan kasvatuksen jäljillä. Helsinki: Kirjapaja, 34
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus, 19, 35, 47–48, 58–59, 66–67, 75, 138, 142
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino, 118, 133
- Hirsjärvi, S. & Laurinen, L. 2004. Lempeästi mutta lujasti – Suomalaisia sanontoja ja arkiuskomuksia kasvatuksesta. Helsinki: WSOY, 132–134
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu-painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 161, 164, 232
- Hirsjärvi, S. 1985. Johdatus kasvatustilfilosofiaan. Helsinki: Kirjayhtymä, 69
- Huikkonen, T., Sipura, A. & Örn, T. 2010 Kylämummi ja -vaari lapsen tukena päiväkodissa. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosionomi (AMK). Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö. Opinnäytetyö.
- Ijäs, K. 2004. Isovanhemmat muutosten keskellä. Helsinki: Kirjapaja, 35, 41, 62, 64, 85, 93–94
- Ijäs, K. 2005. Ihmisiä olemme. Hämeenlinna: Perussanoma Oy, 110, 112–113
- Ijäs, K. 2006. Ikääntyvän ihmissuhteet. Helsinki: Kirjapaja, 46, 53
- Järvinen, L. 2009. Isovanhemmat lapsiperheiden voimaannuttajana – HyvinvointiTV®:n ohjelmatuotantona. Laurea-Ammattikorkeakoulu. Ylempi korkeakoulututkinto. Terveysten edistämisen koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Kalliomaa, M. 2008. Muuttuvat mummolat. Teoksessa Sassi, P., Tarkkonen, T. & Vaijärvi, K. Lapsi ja isovanhemmat – Puheenvuoroja isovanhemmudesta. Lastenkulttuurijulkaisu Tyyris Tyllerö 3. Espoo: Cultura, 42, 44

Karisto, A. & Seppälä, U. 2004. Maukas gradu – Valmistusvihjeitä tutkielman tekijöille. Tampere: Vastapaino, 41–43

Kartomaa, L & Sauli, H. 2007. Suomalainen lapsi 2007. Tilastokeskus. http://www.stat.fi/ajk/tapahtumia/2007-04-12_esittely_suomi_lapsi.pdf. Hakupäivä: 01.03.2011, 7

Kasurinen, M. & Väisänen, L. 2005. Uusperheen isovanhemmuus. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Pieksämäen yksikkö. Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden koulutusohjelma. Sosionomi (AMK). Opinnäytetyö, 29

Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa – Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Raportteja 281 Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 25

Korhonen, M. 2006. Sukupolven merkitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 57

Laato, M. 2010. Sukupolvien välistä yhteisöllisyyttä – Lapset ja isovanhempi-ikäiset Mannerheimin Lastensuojeluliiton Sukupolvet kohtaavat -kerhossa. Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö. Opinnäytetyö.

Malassu, P-L., Ruth, J-E. & Saarenheimo, M. 1992. Vanhuus kehitysvaiheena. Teoksessa Niemelä, P. & Ruth, J-E. Ihmisen elämänkaari. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 214

Marin, M. 2002. Yhteiskunta ja hyvä vanheneminen: lähestymistapoja hyvän vanhenemisen yhteiskunnallisiin ehtoihin. Teoksessa Heikkinen, E. & Marin, M. (toim.). Vanhuuden voimavarat. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 111–113

Moilanen, J. 2005. Lapset ja aikuiset kumppaneina - Sukupolvet verkoksi -hanke 2004–2005. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

Pajamäki, O. 2006. Ahne sukupolvi – Suurten ikäluokkien perintö. Helsinki: Ajatuskirjat

Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä – Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS-kustannus, 135, 160–163

Puumalainen, S. 2008. Rakkautta, aikaa ja kokemusta – ikääntyneiden kokemuksia varaisovanhemmudesta. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Seniori- ja vanhustyö. Sosionomi (AMK). Opinnäytetyö.

Rantala, A. 2002. Perhekeskeisyys – puhetta vai todellisuutta. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, 198. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 20, 23

Rauhala, L. 2005. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Yliopistopaino, 20, 28, 32

Rotkirch, A. 2010. Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmukseen. Hakupäivä 16.2.2011. http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/?x27363=572676.

Rönkkö, R. 2003. Isovanhempien merkitys lapsenlapsille kolmessa eri ikäryhmässä. Kuopion yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Sosiaalipsykologian ja sosiologian laitos. Pro gradu -tutkielma, 16, 70, 91–92

Sassi, P., Tarkkonen, T. & Vaijärvi, K. 2008. Lapsi ja isovanhemmat – Puheen-
voroja isovanhemmudesta. Espoo: Cultura, 1

Sinnemäki, T. 2005. Isovanhemmuudesta voimaa – Selvitys isovanhemmukseen liittyvästä toimintakentästä. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki, 8–10, 12

Suutama, T. 1986. Elämänvoimaa sukupolvien yhteistyöstä – Tutkimus kahden, kolmen ja neljän sukupolven välisestä vuorovaikutuksesta sekä sen merkityksestä. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lapsiraportti A 49 1986, 1–3

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 22–23, 122, 136

Taipale, V. 2002. Isoäitikirja. Helsinki: WSOY, 15, 52, 221

Tanskanen, A., Hämäläinen, H. & Danielsbacka, M. 2009. Moderni isoäitihypoteesi – Evoluutioteoreettinen tulkinta isoäideiltä saadusta lastenhoitoavusta. <http://www.stakes.fi/yp/2009/4/tanskanen.pdf>.

Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue – Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 130–131, 142

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 110–111, 116, 135, 138

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi, 101

Virtanen, J. 2006. Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa Metsämuuronen, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: International Methelp Ky, 15

Jyväskylän yliopisto. Koppa. Avoin oppi- ja kurssimateriaali. Humanistinen tiedekunta. Hakupäivä 1.4.2011. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/>

Valtionneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 352/2003. Finlex. Hakupäivä 5.5.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030352>

Sosiaalialan koulutusohjelman, sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetenssit. ECTS-kompetenssit. 2010. Sosiaaliportti. Hakupäivä 5.5.2011

LIITTEET

LIITE 1

Teemahaastattelun runko

- Isovanhemmuuden merkitys ja mielikuva isovanhemmuudesta
 - o Mitä isovanhemmuus on?
 - o Mitä isovanhemmuus merkitsee sinulle?
- Isovanhempana toimiminen
 - o fyysinen yhdessäolo, kuinka usein tapaatte, välimatkat, eroavaisuuksia lastenlasten välillä (iän vaikutus, erot lasten välillä perheen sisällä ja serkusten välillä)
 - o isovanhemmuudessa koettuja haasteita ja ilonaiheita
 - o avun antaminen ja saaminen
 - o traditioiden ja perinteiden siirtäminen
- Sukupolvienketju
 - o kokemus omista isovanhemmista ja sen vaikutus omaan isovanhemmukseen
 - o ylisukupolvisuus ja sukupolvikuilu
 - o keskimmäisen sukupolven merkitys isovanhemmuden kokemiseen, suhde omaan lapsiin ja miniään/vävyyn isovanhemmuden myötä
- Isovanhempana oleminen
 - o psykologinen isovanhemmisuus
 - o lapsenlapset ajatuksissa
 - o keitä kuuluu perheeseen ja lapsenlapsiin
 - o suhtautuminen muuhun kuin biologiseen isovanhemmukseen
 - varaisovanhemmisuus
 - uusisovanhemmisuus

TAULUKKO 1. Aineiston klusterointi

Isovanhempien kokemuksia isovanhemmuudesta

PELKISTETTY ILMAUS**ALALUOKKA**

Haluaa auttaa

Mietittävä kannattaako kaikkeen osallistua

Pakko ei ole auttaa

Tulee tehtyä, jos pyyntö toteutettavissa

Oltava hyvä perustelu, jos apu ei mahdollista Isovanhempien mahdollisuudet

Aina auttaa, jos ei ylitsepääsemätöntä auttaa

Itsellä paremmat puitteet auttaa

Itse pystyy paremmin auttamaan

Omia menoja peruttu

Omien menojen sovittamista

Pikkulapsiperheeltä ei ilkene pyytää apua

Lapsilta pois, jos pyytää apua vanhemmilta

Ei viitsi olla vaatimassa

Yhtäkkisissä asioissa apua saatu, jos tarvittu

Muistettava pyytää apua

Ei voi olla tyrkyllä

Jos apua tarvitsee, sitä saa

Isovanhempien saama apu

Uskoo, että apua saa, jos jotakin tarvitsisi

Vähän ollut tarvetta, kun vielä hyväkuntoisia

Apua normaaliin pyöritykseen ei vielä tarvita

Jää nähtäväksi mitä sitten kun suksi tökkää

Auttavat varmasti, jos jotakin apua tarvitsee

Kykenevät vielä kaikki itse tekemään

Aika, jolloin saa olla yhdessä

Itselle tärkeää viettää aikaa yhdessä

Ajanantaminen tärkeää

Mukava antaa aikaa

TAULUKKO 1. (jatkuu)

Isovanhempien kokemuksia isovanhemmuudesta

PELKISTETTY ILMAUS**ALALUOKKA**

Haluaa aikaa enemmän

Olisi kiva viettää aikaa yhdessä

Olisi kiva käydä reissussa

Käy itse töissä

Omat lapset tarvitsevat aikaa

Itsellä aika kortilla

Ajan rajallisuus

Haluaisi antaa enemmän aikaa

Aikaisemmin ollut työelämässä, eläkkeellä

enemmän aikaa lapsenlapsille

Aikaa ei ole

Eläkemummuna voisi olla enemmän aikaa

Odottaa lomaa, jolloin olisi enemmän aikaa

Kovasti olivat vauvavaiheessa tukena

Hoitaa lasta viitenä päivänä viikossa

Hoitaa lasta viikonloppuisin

Halu olla lapsen tukena

Lastenhoitoapu

Vanhempi soittaa illaksi lastenhoitoapua

Hakenut päiväkodista

Hoitanut kaksi lasta kaksivuotiaaksi asti

Koen olevan heille tärkeä, kun kysyvät aina
mielipidettä

Neuvomisessa oltava hienovarainen

Neuvominen

Omissa mielipiteissä ei saa olla liian vankka

TAULUKKO 1. (jatkuu)

Isovanhempien kokemuksia isovanhemmuudesta

PELKISTETTY ILMAUS**ALALUOKKA**

On mummo koko ajan

Kaupassa ajattelee ostavansa mummona

Mummous koko aikaista

Lastenlasten tullessa mummous korostuu

Isovanhempana olo on osa elämää

Isovanhemmuus kokonaisvaltaista

Työpäivän aikana ei konkreettisesti koe olevansa isovanhempi, jos ei yhteydenottoa

On kokonaisvaltaisesti isovanhempi

Arjen askareet ei vie perustunnetta

Isovanhempana olo mukavaa

Mukavaa, että saa olla isovanhempi

Isovanhemmaksi tulo iloinen asia

Vauvauutisia ottavat mielellään vastaan

Isovanhemmuus toi lisää

Mummon rooli ehkä erilainen, jos lapset jo aikuisia

Mummona olo yhtä arvokas asia nyt tai myöhemmin

Isovanhemmaksi tulo ja roolimuu-
tuus isovanhemmaksi

Mietti juovansa ensikerran aamukahvia mummona

Mahtava tunne kun kuuli lapsenlapsesta

Ei kokenut mitään vaikeaksi

Luonnollinen asia

Luonnollista, että ensin on äidiksi tullut, sitten mummoksi

TAULUKKO 1. (jatkuu)

Isovanhempien kokemuksia isovanhemmuudesta

PELKISTETTY ILMAUS**ALALUOKKA**

Lastenlasten kanssa tarkempi kuin omien

Lastenlasten erityisyys

Halu suojella lapsenlapsia

Lapsenlapset ovat tärkeitä

Pystyy läheltä seuraamaan lasten kehitystä ja kasvamista

Lapsenlapset tärkeitä

Lapsenlapsen kehitystä on kiva seurata

Lapsenlapset tuntuvat läheisiltä, kuin omilta

Lapsenlapset ovat rakkaita kaikki

Lapsenlapset samanarvoisia

Haluaa ajatella kaikki lapsenlapset samanarvoisina

Lapsenlapset ovat yhtä arvokkaita

Lapsenlapset ovat eriluontoisia

Lapsenlapset merkitsevät yhtä paljon

Ei voi pitää toista rakkaampana tai ihanampana, vaan kaikki samanarvoisia ja yhtä ihania

Lapsenlapset samanarvoisia

Isovanhemmuus merkitsee paljon

Isovanhemmuus on tärkeä ja ihana asia

Isovanhemmuus on rikkaus

Siinä tavallaan on oman lapsen lapsi

Antaa elämään sisältöä

Isovanhemmuus on ihana asia

Isovanhemmuus on elämänriikkaus

Ihanaa, että saa olla mummu

Isovanhemmuus jatkumo

Isovanhemmuuden merkitys

TAULUKKO 1. (jatkuu)

Isovanhempien kokemuksia isovanhemmuudesta

PELKISTETTY ILMAUS**ALALUOKKA**

Omat lapset pitäneet mummoloita tärkeinä

Itselle tärkeää kaikki yhdessä ruokapöydässä

Yhdessä olo arvokas tunne, aivan ihanaa

Merkitsee itselle paljon olla yhdessä

Omista isovanhemmista jäänyt hyvät muistot

Perheessä isovanhemmat tärkeitä

Kavereita omien isovanhempien kanssa

Oma isoisa kuria pitävä, vaativa ja mukava

Ollut tiiviissä suhteessa omaan isoäitiin

Omat isovanhemmat olleet tärkeitä

Mummolassa tehdään asioita erilailla

Mukava antaa elämyksiä ja muistoja

Lapsen kiva muistella aikuisena

Haluaa antaa elämyksiä

Elämyksien tarjoaminen

Halu luoda tunnetta mummolasta

Asuinympäristö tarjoaa mahdollisuuksia

Hyvää kaveruutta

Haluavat olla lapsenlapsilleen isovanhempi,

jolle voi kertoa huolistaan

Haluavat lasten tietävän oven olevan heille

aina auki

Kaveruus on todella tiivistä

Aitoa kaveruutta

Aitoa kaveruutta, jota ei voi aikuisten kesken

saavuttaa

Lastenlasten kanssa ystävyys aidoimmillaan

Kokopäiväistä kaveruutta

Lapsenlapset ei tule hoitoon vaan kylään

mummolaan

TAULUKKO 1. (jatkuu)

Isovanhempien kokemuksia isovanhemmuudesta

PELKISTETTY ILMAUS**ALALUOKKA**

Pystyy soittamaan ex-miniöille, jos tulee ikävä
lapsenlapsia

Hyvät välit ex-miniöihin

Toivoo välien säilyvän aina hyvinä

Vanhempia tulee kunnioittaa ja heidän mieli-
pide huomioida

Hyvät välit on lastenkin etu

Kaikki haluaa lasten parasta

Hyvät välit keskimmäiseen su-
kupolveen

Sanotaan suoraan, jos haluaa toisen toimivan
toisin

Oltavat yhteydessä, ettei tule erimielisyyksiä

Jos itse toimisi toisin, asiasta keskustellaan

Ei ole tarvinnut olla toista mieltä

Asioista on keskusteltu paljon

On puhuttu miten vanhemmat asiat toivoo

Asioista pystyy aina keskustelemaan

Avoimen keskustelun tärkeys

On hyväksytty yhteydenpidon olevan vaisua

Ei tyrkytetä itseämme

Keskipolven toiminta on muuttanut isovan-
hemmuutta aika lailla

Perheen muutto tuntui häijyiltä

Olisi erilaista jos perhe ei olisi muuttanut

Keskipolven vaikutus isovan-
hemmuuteen

TAULUKKO 1. (jatkuu)

Isovanhempien kokemuksia isovanhemmuudesta

PELKISTETTY ILMAUS**ALALUOKKA**

Pystyy ja jaksaa kun itse vielä nuori

Eläkkeellä pystynyt rauhoittumaan ja keskittymään lapsenlapsiin

xx-vuotiaana osaa ja pystyy asennoitumaan paremmin lapsen asemaan

On tullut takaisin leikki-ikään, mitä ei aikaisemmin hallinnutkaan

Monella saman ikäisellä ei ole tiedossakaan

mummoksi tulo

Isovanhemman oman iän vaikutus isovanhemmuuteen

Itse hyvin nuori

Mummoksi tullessaan omat nuorimmat lapset päiväkotikäisiä

Leikkiminen ei tunnu enää oudolta

Leikkiminen on kivaa molemmista

Pappa ja mummo väsyvät kun lapsilla kovavauhti

Lasten kasvaessa enemmän mahdollisuuksia tehdä yhdessä

Lapsenlapsen iän vaikutus

Enemmän perushoitoa lasten ollessa pieniä, nyt pystyy harrastamaan

Ajattelee lapsenlapsia usein

Lapsenlapset ovat mielessä päivittäin

Lapsenlapset ajatuksissa

Lapsenlapsi herätti ihania tunteita

Miettii, mitä kivaa voisi tehdä jos lapsenlapset olisivat lähellä

TAULUKKO 1. (jatkuu)

Isovanhempien kokemuksia isovanhemmuudesta

PELKISTETTY ILMAUS**ALALUOKKA**

Arki-iltaisain ei nähty pitkän välimatkan vuoksi

Kanssakäyminen olisi tiiviimpää, jos lapsen-
lapset asuisivat lähempänä

Muuton jälkeen matka ei enää pitkä

Lapsenlapset asuvat liian kaukana, kun sinne
pitää ihan varta vasten lähteä

Välimatka

Ihanaa, että ne asuu tässä lähellä

Mielellään näkisi enemmänkin, mutta väli-
matka liian pitkä fyysiseen kanssakäymiseen
Lapsiperheen muutto vaikutti isovanhemmuu-
teen heikentävästi

Vaimo näkee päivittäin, mies lähes päivittäin

Ei yhteydenpitoa netinvälityksellä, mutta ehkä
lasten kasvaessa

Lapset vasta oppineet puhumaan puhelimes-
sa, soittavat silloin tällöin

Toista lapsenlasta nähdään viikoittain, toista
muutaman kerran kuukaudessa

Yhteydenpito

Jonkin verran soitetaan vanhimmalle lapsen-
lapselle, mutta sen ikäinen ei oikein osaa pu-
hua puhelimessa

Yhteydenpito perheen muuton jälkeen jäänyt
vähiin

Vanhempiin oltu puhelinyhteydessä, lapsiin ei
yhteydessä mitenkään

Joululahjat lähetetty postin kautta

TAULUKKO 1. (jatkuu)

Isovanhempien kokemuksia isovanhemmuudesta

PELKISTETTY ILMAUS**ALALUOKKA**

Ei ole tarvinnut ajatella varaisovanhempana toimimista

En ole ajatellut alkaa kenellekään varaisovanhemmaksi

Olisi voinut lähteä, jos ei omia lapsenlapsia, nyt ei enää energia riitä

Ei näe huonona asiana, jos perheeseen lapsenlapsia aikuisen lapsen uusperheen myötä

Jos lapsella kariutunut suhde mummolaan, niin täytyyhän lapsella olla mummola

Lähtisin lapsesta, miten lapsi kokee

Jos lapsi haluaa, että olisi mummo

Ei ole mitään isovanhempi suhdetta miniän uuteen lapseen

Saattaisin olla tukihenkilö, mutta en mummonroolissa, kun mummo on special.

Haluan olla kokopäiväinen isovanhempi omille

Biologisuus ei ole tärkeää, vaan se miten kanssakäyminen onnistuu ja on mukavaa kaikista

Lapset kuuluu siihen perheeseen, mihin nuoret on ne ottanut, eli ne täytyy ottaa tasaväksinä

Suhtautuminen lapsenlapsiin, jotka eivät ole biologisia lapsenlapsia

Isovanhempien kokemuksia isovanhemmuudesta

ALALUOKKA**YLÄLUOKKA**

Lapsenlapset tärkeitä

Lapsenlapset samanarvoisia

Lapsenlapset ajatuksissa

Perheessä isovanhemmat tärkeitä

Isovanhemmuus kokonaisvaltaista

Isovanhemmaksi tulo ja roolimuu-
tos isovan-
hemmaksiSuhtautuminen lapsenlapsiin, jotka eivät ole
biologisia lapsenlapsia

Isovanhemmuuden merkitys

Keskipolven vaikutus isovanhemmuuteen

Hyvät välit keskimmäiseen sukupolveen

Avoimen keskustelun tärkeys

Ajanantaminen tärkeää

Aitoa kaveruutta

Elämyksien tarjoaminen

Ajan rajallisuus

Yhteydenpito

Välimatka

Isovanhemman oman iän vaikutus

Lapsenlapsen iän vaikutus

Isovanhempien mahdollisuudet auttaa

Isovanhempien saama apu

Lastenhoitoapu

Neuvominen

Isovanhempana oleminen ja

roolimuu-
tos vanhemmasta iso-
vanhemmaksi

Hyvät välit sukupolvien välillä

Ajan antaminen ja kaveruus

Auttaminen osana isovanhem-
muutta

Isovanhempien kokemuksia isovanhemmuudesta

YLÄLUOKKA

PÄÄLUOKKA

Isovanhempana oleminen ja roolimuu-
tos vanhemmasta isovanhemmaksi
Hyvät välit sukupolvien välillä

Isovanhemmat osana sukupol-
vien ketjua

Ajan antaminen ja kaveruus
Auttaminen osana isovanhemmuutta

Yhteinen aika ja yhdessäolo